

Fra Sydsjælland

*Barndoms minder fra Bakkebølle ved
Vordingborg*

af Jens Olsen

En kort Beskrivelse af den Egn, hvorfra efterfølgende Minder skriver sig.

DEN aller sydligste Del af Sjælland, Vordingborgeggen, er et temmelig bakket Terrain. Sognets østligste By hedder Bakkebølle og ligger c. $\frac{3}{4}$ Mil fra Vordingborg, den grænser tæt op til Kallehave Sogns vestlige Del, Vestenbæk. Vordingborg Landsogn har en Længde af c. 3 Mil, men ingen Steder er Sognet en Fjerdingvej bredt. Den længste Del af Sognet ligger vest for Vordingborg, nemlig Knudsby samt Knudsskov, der løber ud i en Spids i Vordingborg Bugt.

Denne Kyststrækning har været befolket lige fra den fjerneste Oldtid. Der har jo været god Næring ved Havet, særlig i ulfsund, og at der har været Beboere her, viser de mange Mindesmærker, der har været og endnu tildels er bevarede, særlig fra den yngre Stenalder, men ogsaa fra den ældre Stenalder findes der adskillige Bopladsfund, hvor der er optaget Mængder af tilhugne Flintredskaber, ligesom lignende Former findes spredt paa Markerne. De vigtigste Findesteder her af de ældste Boplads er findes paa Langø og Farø i Ulfsund, ved Oringe og

Bakkebølle Fredskov. Ogsaa fra Bronze- og Jernalderen er der Mindesmærker, desværre dog ikke saa mange, da en hel Del er sløjfede.

Største Delen af den Plads, hvor Vordingborg ligger, har i den ældste Tid været Vand og Sumpe. Oringe har da været en Ø, hvad der endnu tydeligt kan spores. Ved den nordøstlige Grænse af Sognet ligger de temmelig store Bakker, som kaldes for Kulsbjærgene, paa den østligste og største er opsat et Sømærke. Nedenfor disse ligger mod Sydvest en stor Tørvemose, der kaldes Kulsø. Her findes store Stammer af Egetræ, hvilket viser, at her i ældre Tid har været Skov. Paa Bunden af Tørvegraven har man paa det faste Ler fundet Pilespidser af Flint, saa at Tørvedannelsen maa være foregaaet, efter at Stenalderfolket har efterladt disse smaa Pilespidser. I den yngre Periode af Stenalderen og ind i Bronzealderen har der været begyndt paa Agerdyrkning, og Rydningen af Skoven er paabegyndt. At de har dyrket Korn, kan ses af, at der findes Aftryk af Korn i Lerkarrene fra den Tid. Skovrydningen saa vel som Agerdyrkingen tog til op i Jernalderen og i Middelalderen. Rigtig Fart tog Skovrydningen i den nyere Tid, da Østre Landsogn var inde under Lilliendal, hvortil Bønderne gjorde Hoveri. Agerdyrkingen stod det sig endnu kun daarligt med, thi Bønderne var meget tilbage, de var fattige, og deres meste Tid gik til Arbejde paa Hovedgaarden. Navnlig i Høsten maatte de foretage deres eget Arbejde om Natten, kun lidet var der paa Jorden, og det blev daarligt høstet. Det blev bedre, da Bønderne fik købt deres Gaarde. Ved Salget blev der udlagt til hver Gaard en lille Skovpart paa 6 Tdr. Land, de

saakaldte Fredskovsparter, hvorfra der blev udvist dem Brændsel. Senere blev disse Skovparter ogsaa Ejendom, og Bønderne solgte de fleste af dem fra Gaardene. Paa disse Parceller blev der bygget smaa Steder. Da de alle gik ned til Stranden, benyttede de fleste af Ejerne Havet, enten som Fiskere eller de sejlede til København med Korn og Frugt med mindre Dæksbaade.

Ved Salget af Gaardene i Bakkebølle forbeholdt Lilliendal sig et Par Skæpper Land nede ved Stranden til at sætte Brænde paa til Udskibning. Den Plads blev altid kaldt Skibepladsen.

Fiskeriet var godt omkring Midten af sidste Aarhundrede Særlig fiskedes Torsk og Aal, men ogsaa Aborrer, Gedder og Rejer. Priserne var billige, 2 Sk. for 1 Pd. Torsk, 8 Sk. for 1 Pd. Aal t. Eks. Ikke blot de, der boede tæt ved Stranden, havde Nytte af den, ogsaa fjernere boende søgte Bierhverv paa Stranden, hovedsagelig ved Aalestangning.

Jordløse Husmænd havde fast Arbejde hos Bønderne det meste af Aaret eller gik paa Skovarbejde.

Imellem Bakkebølle og en lille Del af Vordingborg Købstad, Nyraad, der ligger en halv Mil Øst for Vordingborg, ligger Vintersbølle Skov smukt ud til Stranden med Bakker og Dale. Her laa Køngs Fabrik, et Væveri, hvor der vævedes Damaskes Duge m. m. En stor Eng ud mod Stranden, der i sin Tid benyttedes til at blege Tøjet paa, kaldtes Blegen. Det er nu alt nedlagt. Nord for denne Skov er en Indsø, der ligger i en dyb Dal (Hule), hvorfra Vandet kom til Hulemose Mølle, en Vandmølle inde i Skoven.

Den vestre Del af Landsognet ligger vest for Vordingborg, Knudsby

og Knudsskov, som hører under Rosenfelt Gods. Den vestlige Del af denne smalle Landtunge skyder sig ud i Vordingborg Bugt og kaldes for Hoveskoven. Den er en halv Mil lang og skilt fra Knudsskov ved et Drag, der kan køres over; er Vandet ikke for højt, kan man ogsaa gaa over Draget. Denne Odde henligger endnu udyrket, som den har henligget fra Oldtiden. Den er bevokset med store Træer, for største Delen Tjørn, oven i en af disse vokser eller voksede Misteltenen. Rundt om ligger en Mængde store Sten. En lille Mose her ude er tør om Sommeren, og naar Kreaturerne gaar hen over den og træder Mudderet op, kan der findes Rav deri. En Del Kreaturer græsser nemlig her ude i Sommertiden. Her kommer ogsaa en Del Turister, thi her er meget interessant, og paa Vejen derud ser man en Del Oldtidsminder, hvoraf adskillige er fredlyste, blandt andet er her en Jættestue, dækket af en Jordhøj.

Bønderne i Knudsby og Befolkningen der ude havde deres egne nedarvede Skikke, som de længe holdt ved. Nu er Gaardene nedlagte og Jorden lagt ind til en større Forpagtergaard.

Der kunde komme en egen højtidelig Stemning over en, naar man i min Ungdom en Sommerdag gik i Markerne og hørte den megen Fuglesang, der da fandtes. 6—8 Lærker kunde man paa een Gang høre i Luften foruden Gulspurve, Kornlærker og andre, og om Aftenen svarede adskillige Nattergale hverandre i Haverne og i Kratskovene, medens man fra Kær og Gademoser hørte Frøerne kvække i Kor. Det lød som »Havre, Havre«. Da det navnlig hørtes i Saatiden, kaldtes det, at de saaede Havre.

I den Tid blev der fredet om Fuglene. De fleste Forældre forbød deres Børn at forstyrre Fuglerederne eller at tage Æg og Unger. Heller ingen skød Fugle for at udstoppe dem eller skød blot for at skyde.

Paa de fleste Jordvoldgrøfter kunde Børn i den Tid uhindret plukke Jordbær; der var nok af de smaa, søde Bær. I Kratskovene var en Mængde Hindbær og langs Hegnene Brombær eller Hjortebær, som de kaldtes. Ingen Ejer af Jorderne forbød Børnene at plukke disse Bær, saa lidt som Blomsterne, der fandtes i Mængde i Marken, paa Engene og i Skovene. Tidsaanden var paa den Tid vidt forskellig fra Nutiden. Men nu er det meste af den Slags Ting helt forsvundne. Kratskovene er bortryddede og Hegnene sløjfede, Fuglesangen er tystnet og Børnene leder man forgæves efter. Livet er blevet mere prosaisk.

Om Vordingborg Købstad skal her kun hidsættes nogle Enkeltheder.

Overfarten fra Vordingborg Færgegaard til Gaabense paa Falster skete i Fyrrerne med Sejlbaade (Færger). I Halvtredserne kom der først en lille Dampet, der førte Post og rejsende over, senere en større. Til højre for Vejen til Færgegaarden var en Fælled, hvor først Lansenerne, senere Dragonerne havde deres Eksercerplads. Paa den Side af Vejen laa da kun et eneste lille Fiskerhus der, hvor nu Masnedsund Jernbanestation ligger. Overfarten til Masnedø skete med Joller. Paa Øen var der en større og en mindre Gaard samt et Lodshus ude paa den sydligste Pynt af Øen.

Slotsruinerne var paa den Tid hverken udgravede eller, restaurerede. Gaasetaarnet, der dengang var uden Gaas, havde foroven et Tegltag,

hvorunder en Del Alliker byggede deres Reder.

Barndomserindringer.

Jeg er født i Bakkebølle i Vordingborg Landsogn den 9. April 1839. Mine Forældre var Husmandsfolk. Fader kunde udføre flere Slags Arbejder som tømre, lave Træredskaber, tække Huse med mere, og tillige var han Byens og Omegnens Bedemand og Opvarter ved Gilderne. Min Moder forestod Madlavningen ved dem. Meget tidlig begyndte jeg at læse, men kom først i Skole 1848. Undervisningen paa Landet var da kun ringe. Den yngste Klasse læste paa Tabeller, der hang paa Væggene Skolestuen rundt. Der var to temmelig brede Borde med en opstaaende Kant langs Siderne. Den skulde genne for Sandet, der blev lagt tommetykt over hele Bordet. I dette Sand skrev Børnene de første Tal og Bogstaver med en Pind. I ældste Klasse var Udenadslæsningen almindelig; der remsedes et à to Blade op saa vel af Lærebogen som af Bibelhistorien. Ved Katekiseringen svarede alle paa engang i Fællesskab. Desuden lærte vi Geografi og Danmarkshistorie. Skolestuen blev opvarmet af en stor Bilæggerovn, og saa var der et Skab med en Del Bøger af ældre Forfattere, Holger Danskes Krønike, Eventyr og saa videre.

Læreren, vi havde, var en Fynbo, der hed Olsen. Han var en gammel Pebersvend og en rigtig Selskabsmand. Som Skik var paa den Tid, blev han buden med til alle Gilder, større som mindre, og han holdt meget af at faa et Slag Firkort

med Byens Gaardmænd. Ud paa Natten, naar der var Musik og Dans, kom han op og fik fat i en Violin og spillede med, og saa raabte han gerne: »Nu, muntert, muntert, Folk !« Særlig yndede han Valsen af »En Søndag paa Amager«; naar han sang dertil »Lisbeth, Lisbeth, o, hvor er du sød og net«, saa blev der først rigtig Liv i Dansen. Jeg stod helst ved Siden af Musikanterne. Danse kunde jeg ikke den Gang, det prøvede jeg først paa, da jeg var 17 Aar. Jeg mindes, da jeg engang i mit 13de Aar stod i Døren op til Øverstestuen og saa paa de dansende, at Konen i Gaarden kom hen til mig og sagde »Kaa døv itte daase, aa se Jæes (Jens) ka daase, aa Jæses Jæes ka daase, aa dingn store Hokhaas (Dreng) kaa ette daase.« Bondesproget var jo i de Tider helt anderledes end i Nutiden. Det har forandret sig en Del, skønt adskillige Ord lyder endnu som de gamle.

Forinden jeg gaar videre, vil jeg medtage nogle Minder fra de Aar. I 1846 kom min Morbroder Alifas Nielsen hjem i Besøg fra København, hvor han var Tjener hos Sten Bille. Da han skulde rejse igen, fulgte mine Forældre ham ud til Vordingborg Færgegaard, og jeg fik Lov at følge med. Ved den Lejlighed saa jeg første Gang et Dampskib paa nært Hold, da han skulde med »Flora«.

Min Morfader levede endnu. Han fortalte mig tit om Kampen i Kongedybet 1801, hvor han havde været med, saa vel som Episoder fra 1807.

I Krigsaarene 1848—1850 var der kun faa, der læste Aviser. Da der i Marts 1848 kom Pas til min oven nævnte Morbroder, at han uopholdelig skulde melde sig ved 2. Jægerkor i Helsingør, kom det Rygte ud, at Russerne stod for København. Man

vidste endnu ikke, at det var Slesvig–Holstenerne, der havde gjort Oprør. Hans Kone kom grædende hen til mine Forældre og fortalte, at nu skulde Alifas i Krig, selv kom han straks efter færdig til at rejse. Bønderne kørte for ham og flere andre ind ad København til. Efter Slaget ved Bov kom der Brev fra ham. Korpset var den 9. April om Morgenen opstillet ved Hønsnap i Sundeved og gik mod Kobbemølleskoven og fordrev Insurgenterne derfra. Efter Slaget ved Slesvig og Kampen ved Oversø, hvor 2. Jægerkor bestod en hæderlig Kamp i Oversø Mose, fik vi ogsaa Brev, at han, der ellers stod ved Scharffenbergs Kompagni, var tilligemed flere af Kompagniet Volle sluppet fra dem i Mosen og kommet lykkelig til Flensborg. De andre, henved 200 Jægere, blev taget til Fange og deres Chef, Major Styrop, faldt. Jeg erindrer, at jeg maatte gaa med Brev til Jørgen Smed i Skovhuse fra deres Søn, som ogsaa stod ved andet Jægerkor, og til en Kone i Vordingborg. Disse Breve var lagt inden i min Onkels. Jeg mindes ogsaa, hvilken Uro der var hjemme i 1849, da det spurgtes, at der var sket Udfald fra Fredericia. Endelig kom der Brev, hvori han fortalte, at 1. og 2. lette og 2. Jægerkor var de første, der drog ud af Fæstningen og stormede Skanser og Løbegrave. Min Onkel var ikke ramt af nogen Kugle, men da de stormede Treldeskansen og sprang ind i den, blev han slaaet af en Geværkolbe i Underlivet. Han kunde selv gaa ind til Fæstningen, men havde dog Men af det til sin Død.

I de Krigsaar var jeg et Slags Postbud. Man havde ikke saa let som nu ved at faa Breve. De blev den Gang som oftest adresserede til den Købmand, hvor man handlede.

Frimærker havde man ikke; paa Posthuset blev der med Rødkridt skrevet 4 Sk. eller 2 Sk., efter hvor Brevene skulde hen. Frimærkerne i Danmark kom først 1851.

Mere end een Gang skete det, at fremmede Mænd, især om de saa lidt aparte ud i Klæderne, blev ansete for Spioner, og der anstilledes Jagt paa dem. En Dag kom en Mand sejglende i en Jolle ind til Kysten ved Bakkebølle; han opgav, at han kom fra Falster, og Sognefogden blev tilkaldt. Da Manden ikke kunde legitimere sig og ikke vilde sige, hvor han skulde hen, anholdt Sognefogden ham som formentlig tysk Spion, lod spænde for og vilde køre ham til Politimesteren i Vordingborg. Mellem Nyraad og Vordingborg sprang Manden af Vognen og løb ad den nærliggende Skov til. Kusken turde ikke forlade Hestene, og Sognefogden, der var temmelig svær, maatte snart indstille Forfølgelsen; men Manden saas aldrig mere paa den Egn.

Da Krigen var forbi og Soldaterne 1851 kom hjem, blev der i mange Egne af Landet afholdt Fester for at hædre de hjemkomne Krigere, saaledes skete det ogsaa i Bakkebølle. Mange Dage forinden var der megen Travlhed med Tillavning til den Fest, særlig med at skrabe Horn til Kranse (Hornspaan), som den Gang var Skik. Der blev bygget Æreporte 3 Steder. Soldaterne, 22 i Tallet, samledes ved Skolen, hvor en Frokost indtoges, og derfra marcherede de gennem Byen til Gildesgaarden. Ved denne laa en lille Skov, hvor der var anbragt et Par smaa Kanoner (Svingbasser), ladet med løst Krudt; de betjentes af Byens Smed. Nordøst for Skoven var en Græsmark, der blev Soldaterne kommanderet ud i Kæde og gjorde

Forberedelser til at storme Skoven. Det skulde forestille, at de stormede Gryde Skov ved Isted. Min Onkel var Føreren og løb foran de andre, men idet de sprang op paa Skovgærdet, blev Kanonerne affyret, og de maatte retirere. I næste Tilløb tog de Skoven og affyrede en Salve, idet de kom op paa Skovhegnet. Derefter marcherede de ind i Gaarden, hvor der var rejst en Talerstol. Fra denne holdt Byens Skolelærer en Tale til dem og takkede dem i velvalgte Ord for deres Tapperhed i de tre Krigsaar. Nogle af Soldaterne havde været med baade ved Slesvig, Fredericia, Dybbøl og Isted samt ved Frederiksstad, saa de vidste meget at fortælle. Der blev ikke sparet paa Mad og Drikke, og der dansedes til den lyse Morgen. Byens Beboere afholdt alle Udgifterne ved denne Fest.

I 1848 var jeg med mine Forældre til Sommermarked i Vordingborg. I Kirkestræde sad der en gammel Mand og spillede Harmonika og sang den da nylig udkomne Vise »Den Gang, jeg drog afsted«. Manden solgte en stor Mængde af denne Sang; der var vist ikke ret mange Markedsgæster, uden at de købte en af ham. Inde i en Gaard var der et Panorama, hvor der saas Episoder af Kampene ved Bov og ved Slesvig. Dette i Forening med Sangen, jeg havde hørt, gjorde et mægtigt Indtryk paa mig. Mine Tanker var ovre hos min Morbroder, der jo havde været med i disse Slag. Jeg synes endnu, jeg kan høre Mandens Stemme, der sang »Landsoldaten«, og se Billederne i Panoramaet.

De Købmænd i Vordingborg, der havde Gaardsplads og Staldrum, hvor Landboerne kunde tage ind og holde med Køretøjet, havde ogsaa en Stue ud imod Gaarden eller Portrummet, hvor der stod et langt Bord og Bænke.

Her gik Landboerne ind og spiste deres medbragte Mad og fik saa inde fra Butikken en halv Pægl Brændevin til Maden. Var der en eller anden, der ikke havde Mad med, købte han sig et Franskbrød og en Spegesild og fik sig en Dram til. Konfirmanderne, der kom langt ude fra Landet, benyttede ogsaa disse Stuer til at spise deres medbragte Mad i, og saa skillingede de sammen og fik et Glas Mjød til. Den Drik var da ret almindelig.

Af Byens Handlende mindes jeg en Urtekræmmer, der havde udskaarne Dyrefigurer af Træ hængende over sin Disk. I disse var der Kroge til at hænge Vægtskaalene op paa, naar de havde vejet Varene. Faste Vægte havde man ikke dengang.

Ved Byens Indkørsler var der Akciseboder. Dalevende gamle Folk fortalte, at der en Dag var kommet en Mand gaaende forbi »Siseboden« med en stor Krukke. Han blev standset og opfordret til at fremvise, hvad han havde i den. Hertil svarede han, at det var ikke Sisevarer. Det nyttede ham dog intet, han maatte med ind i Boden, men her tog han og hældte hele Krukkens Indhold ud paa Gulvet, og det viste sig da, at den havde været fuld af Snoge. Betjentene sprang paa Stole og Borde og raabte, at han skulde tage sine Snoge til sig igen, hvortil Manden svarede: »Ja, jeg sagde jo, at det ikke var Sisevarer«. Det var en stor Særling, tysk af Fødsel, der havde samlet Snogene i Stengærderne og Møddingerne i Omegnen, hvor der var fuldt op af dem. Han blev aldrig oftere anraabt, naar han gik forbi Siseboden med noget i Haanden. *Jævnfør: Nordsjællandsk Sagn og Fortællinger (ved H. P. Holst) Pag. 195.*

En Original, jeg har kendt, var en

Gaardmand fra min Hjemstavn. Naar han kom til Vordingborg, fik han sig ofte en Taar over Tørsten. Han red paa et gammelt sort Øg, sad og dinglede paa Hesten, smaasnakkede med sig selv og raabte engang imellem højt. For det meste havde han en Træflaske med Brændevin hængende paa den ene Støvle og en Tjærekande paa den anden. Han kunde ogsaa have en Spegesild eller to fastbunden paa den ene Side af den høje Uldhat og et Toskillings Lys paa den anden.

Det var iøvrigt ikke usædvanligt paa den Tid at se en og anden have en Træflaske hængende paa Foden, naar de var ridende i Købstaden.

Vi Børn havde mange glade Dage i vor Skoletid; særlig tænker jeg paa alle de Gilder, vi kom til, thi vore Forældre var jo altid med, Fader som Byens mangeaarige Bedemand og Moder som Byens Kogekone. Der gjordes den Gang store Bryllupper, hvortil de fleste af Byens Gaardmænd blev indbudne, ligeledes Husmænd, Haandværkere samt Tjenestekarle og Piger.

Søndag efter Paaske 1853 blev jeg konfirmeret af Pastor From i Vordingborg, men det blev mig en Sorgens Dag i Stedet for en Glædens, thi den Morgen, just som vi skulde til Kirke, døde min gamle Morfader, der havde ligget syg fra Nytaar. Han blev 77 Aar gammel. Vi Børn holdt ligesaa meget af ham, ja næsten mere end af vor egen Fader. Han havde kun een Haand, den venstre var sat af ham, fordi han havde faaet den ødelagt ved en Nytaarsskydning, hvor Bøssen sprang. Den Gang ejede han en Gaard i Bakkebølle. Hans Navn var Niels Rasmussen Bonde.

Med Konfirmationen er jo Barndommen afsluttet, og den

alvorligere Del af ens Liv begynder. Jeg kom ud at tjene hos en Gaardmand i samme By paa en mindre Gaard, hvor der kun holdtes to Heste, ingen Karl og kun af og til en Husmand. Jeg maatte arbejde haardt og led en Del derved, da jeg var ret spinkel af Legemsbygning og ikke havde mange Kræfter. Denne Tjeneste varede dog kun til 1. November samme Aar.

I min Fritid læste jeg meget og tegnede en Del, men da jeg ingen Forkundskaber havde, var mine Tegninger meget ufuldkomne. I Skoletiden lærte man ikke synderligt. Retskrivningen var især mangelfuld, saa jeg ikke fik lært at skrive i Stil, og det har jeg savnet meget i hele min Levetid. Ofte ses der mere paa ens Stil, naar man skriver, end paa Indholdet; mærkeligt nok, da dog Arbejdet, man udfører, er det vigtigste.

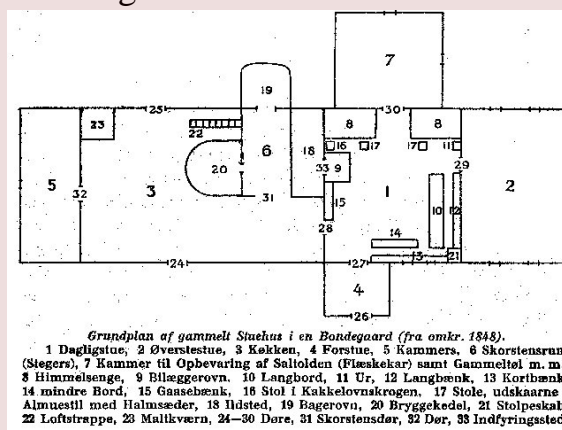
Dagligt Liv.

De fleste Gaarde i mine Barndoms- og Ungdomsaar bestod af 4 sammenbyggede Længer, opførte af Egetræs Bindingsværk med klinede Vægge, tækkede med Rughalm og ryggede med Tang, hvorover var hængt Ryggetræer for at holde paa Tangen. Husfagene (Tavl) var kun smaa. I Fodtræet, det saakaldte Sylstykke, der var lagt paa nogle Stene, blev med 9—10 Tommers Mellemrum hugget Huller og tilsvarende i Løsholtet oven over, og deri sattes tynde Pæle ligesom Staver i et Gærde; mellem dem flettedes de saakaldte Vægvender, der skulde holde paa Leret, de var sædvanligt af

Hasseltræ. Fra Stuelængen var der omtrent paa Midten til Gaardsiden en lille Udbygning, som var Hovedindgangen i Huset, Forstuen, med to Halvdøre; ligeledes var der to Halvdøre fra Køkkenet saavel ud til Gaarden som ud til Haven. Oppe i Taget var en eller to runde Udbygninger med et Fag smaa Vinduer, denne kaldtes Svalen. For Indkørselen var en temmelig svær Port, deri var en lille Laage, der kaldtes Kætlaagen. Ofte var der Mødding inde i Gaarden. Et Stykke fra den laa Maltkøllen, et lille Hus, hvori der lavedes Malt. Angaaende Stuehusets Indretning henvises forøvrigt til medfølgende Grundplan.

Husmandshusene var ligesom Gaardene opførte af Egetræ og Bindingsværk, mange havde Form som en Lygte med straatækkede Skraagavle. Til de fleste var der et lille Udhus, da de ofte havde en Ko, selv om de slet ingen Jord havde. Føden til en Ko fik de paa forskellig Vis. De vogtede den paa Gaden og langs Vejene, om Efteraaret, naar der var indhøstet (i Ævre), gik Husmændenes Køer hos Bøndernes, alle Kreaturerne blev sluppet løse, og der holdtes Vogterdreng til at passe dem. Om Vinteren fik Husmanden Halm hos Bonden for Gødningen, de købte af og til noget Hø, eller de fik nogle Brakgrøfter at slaa. Det var en stor Hjælp for Husfolk at have en Ko. Var den gold, kunde Husmandens Kone af og til hente sig en Krukke Mælk hos Gaardmanden. I det hele havde Arbejdsmanden (Husmænd og Inderster) den Gang ikke saa megen Bekymring for Føden. Manden *tarsk* Sæd hos Bonden, han fik hver niende Skæppe og Kosten, Konen spandt Hør og Blaar for Gaardmandens Kone, for hvilket hun som oftest fik Fødevarer i

Betaling og af og til lidt Skillinger til Kaffe og Sukker.

Største Delen af Arbejderne opfødte og fedede en Gris om Aaret og slagtede den ved Mortensdagstide. Den vejede i Almindelighed 10—12 Lispund. Kornet til at fede Grisen med tjente Manden jo hos Bonden ved Tærskning, og naar denne var endt, var der altid andet Arbejde med at grave Brakgrøfter, sætte Stengærder og lignende. De Arbejdere, der ikke havde Tærskpladser, gik om Vinteren paa Skovarbejde. Ildebrændsel var billig i de Tider. Et godt Læs Risbrænde med gode store Stykker i betalt med 4 Mark à 1 Rigsdaler. Tørven var heller ikke kostbar paa den Egn. Mange Husmænd skar Tørv til Hælvten i Bondens Tørvemose, det vil sige, at Husmanden gik i Kompagni med en anden Husmand, de arbejdede sammen og gravede Tørven op, deres Hustruer maatte hjælpe til i Tørvemosen. Naar Tørven saa var tør og opsat i Røgler, delte de først med Ejeren af Mosen, han fik den halve Del af den færdige Tørv, derefter delte saa de to Husmænd den anden Halvdel. I Tilgift fik de Bondens Vogn og Heste at køre Tørvene hjem med. Daglønnen var paa den Tid 1 Rigsort à 2 Mk. samt Kosten, og i Høstens Tid 3 Mk. Kvinderne fik 1 Mk. om Dagen og Kosten i Høsten.

Føden var jo ogsaa billig, 1 Pund Smør kostede 1 Mark, højst 24 Skæpper (en Rigsort), 1 Pd. Fisk 2 Sk., Aal 8 Sk. Brødet bagte de selv, ligesom de selv bryggede deres Øl. Til daglig brugtes ikke Penge, kun til Markeder, og det var endda ikke mange. Kaffen, de drak, var ogsaa billig. De købte raa Bønner, blandede dem med Ærter eller Rug, ja med Rugbrødsskorper, brændte dem paa en Pande, malede dem med en rundagtig Sten paa Kakkelovnen, for saa vidt de ikke havde Raad til at købe en Kaffemølle, og til Kaffen brugtes Kandissukker. Det var ikke altid, man havde Fløde til Kaffen, men maatte drikke den sort.

Efter min Konfirmation kom jeg, som fortalt, i Tjeneste hos en (Taardmand i Bakkebølle, en af de ældre Bønder i Byen, henimod de 70 Aar. Han bar endnu den gamle Folkedragt. Den blev endnu i Fyrreerne baaren af flere ældre Mænd der paa Egnen og forsvandt først helt ind i Halvtredserne. Den bestod af Hjorteskind's Knæbenklæder med Spænder og Knapper ved Knæerne, hvide hjemmestrikkede (lænkede) Hoser, Træsko til daglig Brug; Sko med store Metalspænder til Stads. En Slags meget lang Vest, kaldet en Brystdug, af storstribet rødt og grønt Hvergarn med et lille Skøde bagpaa, to Slidser, en tæt Rad Knapper og Staakrave. Til Hverdag en hvid, kort Vadmels Trøje, til Stads en Langtrøje, det var en Frakke af blaat Vadmél med meget lange Skøder, der naaede helt ned midt paa Læggene, og med Sølvknapper. Til Hverdag en strikket, ofte rød- og hvidstribet Tophue, til Stads en høj Uldhat. Haaret bares langt, det hang helt ned paa Skuldrene. Ansigtet var glatraget. Om Vinteren bar adskillige et Par graa,

strikkede Bældvanter med to Tommelfingre i. Uret med Sølvkæde bar de i en lille Lomme i Bukserne, og i Haanden havde de den sølvbeslagne Merskumspibe.

Paa os Tjenestefolk blev der Sommerdage kaldt Klokken 4 om Morgenen og Kl. 6 om Vinteren. Naar vi havde syslet (muget, vandet, skaaret Hakkelse), kom vi ind og fik vor Davre. Den bestod af en Rundtenom Fidtebrød af de store hjemmebagte Brød med et Stykke Spegesild. Derefter fik vi et stort Fad ind med Mælkegrød, ofte blandet med Brødskorper. Naar Maaltidet var endt, maatte vi om Vinteren ud paa Loen og tærsk. Kl. 10 kom man ind og fik Mellemmad, der bestod af Smørrebrød eller Fidtebrød med Kød og Ost, dertil fik Husmanden og Karlen hver en Snaps. Til Middag fik vi een Dag Sulevælling, kogt paa Flæsk, een Dag Ærter, een Dag Vandgrød og stegt Flæsk, een Dag Suppe og Kød, een Dag Boghvedegrød, hvortil vi ofte fik Pæremost at dyppe Grøden i, een Dag opstuvet Hvidkaal og Flæsk og om Søndagen Risengrød. Til Aften (Navere) fik vi Mælkegrød.

Om Vinteraftener spandt og kartede Koner og Piger. Mandfolkene havde forskellige Arbejder for, de snittede Træskeer, Rivehoveder og Rivetænder eller lignende. Om Efteraaret pilledes Humle af Reverne, man rev Fjer eller skar Æbler, der blev trædt paa Traade og hængt ved Kakkelovnen at tørres.

Om Foraaret maatte vi i Marken at pløje og harve, sløjfe Muldvarpeskud og rense Brakgrøfter op. Der var endnu ikke drænet, men der fandtes en smal Grøft mellem hver Ager. Om Høsten skulde vi slaa Græs og meje, rive Høet og sætte det i smaa Stakke,

binde Sæden op og sætte den i lange Hobe paa Marken. Den blev bundet med snoede Baand af Hø eller Halm. De blev snoet paa en saakaldt Baandslire, der bestod af to Stykker Træ sat over Kors med en Jernbolt igennem dem og ind gennem en Stolpe ude paa Tærskeloen. Mange brugte hertil et gammelt Hjul af en Hjulplov. Sædhovene blev sat med to og to Neg mod hinanden. Negene blev talte, at man kunde vide, hvor mange Traver, der høstedes. Var Sæden tilstrækkelig tør, blev den kørt ind og Laderne fyldte; høstedes der mere Sæd, end der kunde være i Lader og paa Stænger, blev Resten sat i Stakke i »Hæssehaven«. Den bedste Havre, der skulde være til at saa næste Aar, blev sat op paa en Bod, Havreboden, der bestod af 4 eller 6 tykke Støtter, der endte i en Tveje foroven, hvori Tværliggerne lagdes. Rundt om Midten af Støtterne blev der slaaet et Stykke nyt Blik, for at Musene ikke skulde komme op i Havren. Under disse Havreboder hensatte man forskellige Redskaber som Tromler, Hørbrager og andet.

Bønderne havde store Faareflokke, thi de skulde jo bruge megen Uld til Klæder, Vadmæl og Hvergarn, Strømper og strikkede Trøjer til Kvindeliv. Disse var »lænkede« i Mønstre af rødt- eller grøntfarvet Uldgarn. Der lænkedes ogsaa Tophuer, Bælvanter med en Tømmelfinger til Mandfolkene og Fingervanter til Kvinderne. Faarenes Skind syedes til Kofter. Kvinderne vævede ogsaa Dynevaar, saa de havde altid nok at bestille Vinteraftener med at karte og spinde, vinde og tvinde. Forinden Faarene i Efteraarstiden blev klippede med de særlige Uldsakse, skulde de vaskes rene, og af de slagtede Faar skulde der laves

Faarepelse. Om Efteraaret slagtedes ogsaa Gæssene, hvoraf der lavedes Gaasepølse, og af Skrænerne lavedes Ringe til at vinde Garn over. Man kom Ærter i dem, saa de kunde rasle.

Blev der solgt et Kreatur i Hjemmet, var det en hel Begivenhed. Paa Markedet blev der af og til solgt en Hest eller en Ko. Svinene solgtes kun i slagtet Vægt. Det Flæsk, der skulde saltes, lagdes i den store Saltolden, en udhulet Træstamme. Naar det havde ligget en Tid her, blev det hængt op i de da brugelige store Skorstenspiber, hvori der tværs over var indsat Træstænger («Palstænger»). Paa dem ophængtes Flæskesiderne i S formede Jernkroge. Det røgede Flæsk lagde man ned i en stor Kiste i Hakkelse eller Avner fra Tærskeloen.

Det var iøvrigt almindeligt, at Bønderne fik røget deres Flæsk og Kød hos Byens Træskomand, der benyttede Affaldsspaanerne fra Tilvirkningen af Træsko.

Hvad der kunde undværes af Flæsket, solgtes almindelig til en Fragtmand, der kørte til København og solgte det paa Gammel Torv til Spækhøkerne. Fragtmanden i Bakkebølle, der ogsaa opkøbte Æg, Høns og Smør, begyndte med to Heste, men fik senere fire, thi det var ofte store Læs og store bredfælgede Vogne, han maatte anskaffe sig, da de smalfælgede blev forbudt for Læs af en vis Vægt. Vejen til København var hele 13 Mil, saa der maatte bedes i de fleste af Kroerne, først i Tappernøje, saa i Rønnede, Sonnerup, Køge, Taastrup, Vejrmølle Kroen og Damhus Kroen. Endelig holdt han ved »Siseboden« ved Ravelinen, hvor han betalte Afgift af Varerne, og han tog altid ind og holdt i »Forgyldte Nøgle« paa Nørregade efter en Køretur paa

mindst 24 Timer. Ingen kunde passere Landevejene uden at betale Bompeng; om Natten var Bommene nede, og det var da tit besværligt at faa vækket Bommanden.

Som Returfragt havde Manden forskellige Varer til Købmændene som Sildeballer, Sukkerfustager og lignende.

Maskiner var dengang ukendte i Landbruget, man maatte hjælpe sig med Haandredskaber af forskellig Slags. De unge maatte tidlig vænne sig til at bruge disse Redskaber, thi der krævedes baade Tid og Øvelse for at tilegne sig det Haandelag, der maatte til. De fleste Redskaber var af Træ og lavedes i Hjemmene. I hver Gaard og hvert Boelssted var der et Rum, der kaldtes Huggehuset, hvor de store Redskaber blev lavede. Der var altid et lille Oplag af Træ enten i Huggehuset eller paa Loftet, af saadant tørt Træ, der egnede sig til de forskellige Redskaber, særlig de Træstykker, der var voksede med saadanne Krumninger og Bøjninger, der kunde passe til Redskaber som Slagler, Skovleskafter, Leskafter, Slædemeder, Karstole, Tromlekæver, Plovstjerter, Høstkroge og mange andre Ting.

Drengene maatte allerede i 12 Aars Alderen vænne sig til at bruge en Økse for at kunne lave Tøjrepæle til Køer og Faar, at de kunde have dem i Beredskab, naar en var gaaet itu eller en Ko eller et Kobbøl Faar var kommet løse og havde kastet Tøjrepælen væk. Naar de skulde ud i Marken at vande og flytte Kreaturerne, maatte de altid have nogle Tøjrepæle med for det Tilfælde, at der manglede nogen. Husfliden i Hjemmene stod højt i Kurs. Mindre Genstande blev oftest lavede om Vinteraftenerne i Dagligstuen, hvor

Manden, Karlene og Drengene sad ved Kakkelovnen om et Tællelys, der var sat i en lang Stage, der kaldtes for Lysekællingen eller Lysemor. Her sad ogsaa Husmoderen og Pigerne, som kartede og spandt Uld til Vadmæl og Hvergarn samt Hør og Blaar til Lærred eller udførte en Mængde Haandarbejder i Syning.

Om Efteraaret havde hele Husstanden fælles Arbejde med at pille Humle, rive Fjer eller skære Æbler, der skulde tørres. Æblestykkerne blev for en Del tørrede i Bagerovnen efter Bagningen, eller de blev med en Stoppenaal trædt paa Hørgarn i store Kranse og tørret i Solen eller ved Kakkelovnen.

Under disse Arbejder om Aftenen blev der fortalt meget om Nisser og Troldtøj og sunget Viser. Særlig var der een Vise, der var meget yndet, og som i sin Tid maa have været meget udbredt, da den nævnes af de gamle rundt om fra mange Egne af Sjælland. Den begyndte saaledes :

Kære Moder, hvorfor
sover du
paa det haarde Egebord
saa længe ?
Vil du aldrig vaagne
mere nu,
ak, saa græder stedse
dine Drenge.

I Fyrrerne var endnu ingen af de mange forskellige Retninger indenfor Religionen kommet til Syne paa den Egn, det skulde da være nogle svage Spor af Grundtvigianismen. Aarsagen hertil var maaske nærmest, at Grundtvig kom her en Del, medens han var i Udby, der ligger nær ved Vordingborg. Da Sognet er saa langt, havde de fleste Landboere langt til

Kirke, dog kom de der af og til, særlig de, der havde Køretøj. Som fast Regel skulde jo de fleste i Kirke til Højtiderne, især i Julen for at ofre til Præst og Degn. Om Efteraaret skulde Folk jo høre Høstprædiken og saa et Par Gange om Aaret til Alters. De, der ikke kom til Kirke, sang for det meste en Salme i Hjemmet. De, der ikke kunde synge, læste en Salme og Evangeliet Søndag Formiddag.

De første af andre Religionsretninger, der kom paa den Egn, var Mormonerne. De havde dog ingen videre Fremgang. Enkelte var der jo, som lod sig paavirke af de omvankende Prædikanters Skildringer af det herlige Liv, de vilde komme til at føre, naar de rejste til det nye Jerusalem. Senere kom Baptisterne, men de havde endnu mindre Fremgang.

Paa den Tid levedes det religiøse Liv i stille Ro. Det var ikke som i Nutiden, hvor saa en, saa en anden Sekt trænger sig ind i Hjemmene med Blade og Skrifter af forskellige religiøse Opfattelser.

De fleste af Datidens Mennesker havde en fast Tro paa Guds Almagt, en Tro, de havde arvet fra deres Fædre. Naar det var stærkt Tordenvejr, blev der sagt, at Vorherre var vred, og man læste eller sang da ofte den Salme, der begynder saaledes:

Dit Lyn foer ud, din
Torden slog og trued os
med Døden,
Du i din Varetægt os
tog og frelste os af
Nøden.

Det nedarvede fra Fædrene holdt sig langt op i Tiden i mange

Retninger, og det nye havde tit svært ved at faa Indpas hos Befolkningen, især hos de ældre.

Som Regel bestod der et kærligt og godt Forhold mellem Forældre og Børn, og disse elskede deres Hjem højt. Det var altid en Glæde for Børnene, naar de om Vinteren ved Aftenarbejderne kunde faa Forældrene eller Bedsteforældrene til at fortælle om deres Oplevelser fra Ungdomstiden, fra Hoveriets Dage.

I de fleste Gaarde havde de deres Tjenestefolk længe. Der blev ikke gjort Forskel; Folkene fik af samme Mad som de selv og Børnene, de spiste ved samme Bord, kørte med dem til Kirke eller til Marked, de fik saa en eller anden Husmands Kone til at passe Kreaturerne saa længe. Man havde knap nok udensogns, end mindre udenlandske Tjenestefolk. Bøndernes og Husmændenes Børn var jo sammen i Skolen, ved Leg og under Arbejdet. Naturligvis gaves der enkelte mindre gode Hjem der som andet Steds, men det var Undtagelsen.

Moralen var god, der gaves ingen raa eller brutal Optræden. Man var maadeholden i at drikke Spiritus, saa det var sjældent at se nogen berusede blandt de unge Karle paa den Egn. Til daglig fik de ikke alle Vegne Brændevin til Maaltiderne, og i saa Fald var det højst en Snaps til Davre til Silden.

Om Søndag Eftermiddag spillede Karlene Kegler paa Gadepladsen eller ved en eller anden Gaard. Drengene spillede Klink om Knapper. Penge brugte man ikke mange af, kun Markedsdagen krævede et Par Skilling. Karlene brugte 1 à 2 Mark, Drengene 8 Sk. à 1 M. ved en saadan Lejlighed.

Kreaturerne blev behandlet godt af Tjenestefolkene. De fleste Husbonder

vilde ikke taale, at deres Karl eller Dreng slog eller paa anden Maade mishandlede Dyrene.

Vogterdrengene havde det ikke altid saa rart. De maatte jo være ude, hvordan end Vejret var, og havde intet andet. Overtøj end et gammelt Hestedækken, om end det kunde ske, at Husbonden gav Drengen en af sine gamle Trøjer paa. De lavede sig smaa Hytter ude paa Marken af Trægrene og dækkede med Græstørv. Her søgte de Ly, men ofte havde de ikke megen Ro til at være der, i Fald nogle af Køerne var kommet i Vane med at gøre en Afstikker til et eller andet Sted, hvor de ikke maatte komme. Drengen havde Navne paa dem alle: »den trepattede«, »den kullede« og saa videre. Om Middagen kom der en ud med Mad til ham, men tit kunde han ikke faa Ro at spise for sine Plageaander. Det var en Glæde for Vogterdrengen, naar han en Søndag Aften fik Lov at gaa hjem til Forældrene, især naar han havde faaet sit nye Tøj (Lønnetøj) og kunde vise Forældre og Søskende det tillige med den nye Kniv, han havde faaet af sin Husbond. Med det samme Drengene passede Kreaturerne, lavede de forskellige Arbejder. De lavede Fløjter af Sejpilens Bark eller Hatte af Siv, de flettede brede Stykker og syede sammen. Var der et Vandløb i Nærheden, lavede de smaa Vandmøller, som Bækken holdt i Gang. At lave Piske var nu saa almindeligt. I Hjulplovenes Tid maatte Drengene Foraar og Efteraar køre Plov (være Plovdreng), om Sommeren maatte de mange Steder vogte Gæs, hvad der ikke altid var saa rart, især om Gasen vilde bide. Fra den Tid der var indhøstet og til hen i November, saa længe Vejret tillod det, gik Køerne løse, og saa maatte

Drengene vogte dem.

I ældre Tider gik Svinene i Skoven for at æde Bøgeolden. Det skete ogsaa, at Hestene (Udgangsågene) gik i Skoven, og endelig gik Husmændenes Køer i Skoven, naar de kunde faa Tilladelse dertil af Skovejeren. Disse Køer havde en Klokke om Halsen, for at man kunde høre, hvor de var i Skoven, naar de skulde malkes eller hentes hjem i Hus om Natten.

Overtroen florerede naturligvis der paa Egnen som andet Steds i ældre Tid under de almindelig kendte Former.

I 1868 kom jeg ind hos en ældre Kone, der boede i Nærheden af Kulsbjergene og vilde købe en smuk, sleben Økse af Flint, som jeg vidste, at hun havde fundet; men det var ikke muligt at faa den. Jeg forklarede hende, at det var et Stykke Værktøj fra Stenalderen; men Konen svarede, at det skulde jeg ikke bilde hende ind, nej, det var en Tordensten, og naar de havde saadan en i Huset, slog Lynet eller, som hun sagde, Tordenen ikke ned deri. Jeg tilbød Konen et Par andre lignende Økser, blot noget mindre, og endda det først tilbudte Beløb for hendes Tordensten, men hertil indvendte hun, at det nyttede ikke noget, for naar hun ikke selv havde fundet dem, havde de ingen Virkning. Flintøkserne havde hun selv fundet ved en gammel Pil et Stykke fra Stuehuset. Pilen var flækket, og det, mente hun, maatte Tordenstenen have gjort. Den havde nu sin Plads oven paa Himmelsengen.

Flere Steder blev disse Tordenstene lagt ned i Gulvet eller indmuret i Arnestedet i Skorstenen for at beskytte Huset mod Lynnedslag.

Troen paa Troldtøj var endnu i Halvtredserne meget almindelig.

Almuen troede, at der i de gamle Broncealders Gravhøje boede et underjordisk Folk, som de kaldte Trolde. Jeg har kendt ældre Folk, der fortalte, at de havde set en af disse Høje staa paa Pæle, og at Trolde dansede under den.

Troen paa **Nisser** var meget almindelig. Naar en Mand blev velhavende, mentes det, at Grunden maatte være den, at han holdt sig gode Venner med Nissen, der opholdt sig i Stalden, i Laden eller paa Loftet.

Den, der en mørk Aften saa en Lygtemand i Nærheden af sig, blev vildfarende, men saa skulde det hjælpe at vende den anden Side udad paa et af Klædningsstykkerne; man kunde da let finde Vej igen. En Kone i Bakkebølle fortalte mig, at hun en Aften gik hjemad, men som hun gik, kom der en Lygtemand fra en Mose hen over Vejen foran hende. Hun standsede sin Gang, men da hun vilde gaa videre, kunde hun ikke komme frem for Vand, syntes hun, saa hun maatte ind paa Marken, og tilsidst vidste hun ikke, hvor hun var. Hun satte sig raadvild ned paa en Sten, men efter en Stunds Forløb huskede hun paa Midlet, vendte sit Forklæde, saa i det samme, hvor hun var, og slap hjem.

Mellem Jul og Nytaar maatte man ikke sy eller spinde. Den, der gjorde det, fik buldne Fingre.

I samme Tid maatte man heller ikke nævne Rotter eller Mus, da de ellers vilde formere sig altfor stærkt.

Første Gang man saa Nytaarsny, skulde man have Brød i Haanden og Penge i Lommen, det skulde give Held i det nye Aar.

Aftenen før Skærtorsdag maatte man huske at tage alle Genstande ind, der henhørte til Baining, ellers vilde Heksene ride paa disse Sager til

Bloksbjerg. Det gjaldt Ovnragen, Greslen og Kosten, der til daglig laa under Taget, som sprang frem over Bagerovnen bag Huset. Samtidig satte eller lagde man Staal over Dørene ind til Stalden, for at ikke Hekse og Troldtøj skulde faa Magt over Kreaturerne.

Vilde man vare sig for Hekse og Troldtøj, ansaas det almindeligt for godt at bære Dyvelsdræk paa sig.

Skulde man gaa et vigtigt Ærinde, og den første, man mødte, var en gammel Kone, vendte man om og gik hjem igen, thi man fik alligevel ikke nogen Gavn af sit Ærinde. Mødte man derimod først en gammel Mand, var det et godt Varsel.

Naar en Ko havde pattet sig selv og ikke vilde give Mælk ved Malkningen, mente man, at en Heks havde malket Koen. Det troedes nemlig, at Troldkvinderne ikke havde nødig at gaa til Koen for at malke den, men at de kunde gøre det i deres Hjem gennem et Halmstraa.

I Vintersbølle Skov ligger en stor flad Sten, hvori der er et omtrent tre Tommer dybt Hul af Form som en Hestehov. Sagnet siger, at det er traadt af Kong Valdemars Hest paa hans natlige Ridt mellem Vordingborg og Gurre. Der staar altid Vand i Hullet, og den, der har Vorter, kan blive af med dem ved at dyppe Haanden i Vandet og lægge en Skilling (nu en Toøre) deri. Det brugtes meget i tidligere Tid, og da det var almindelig Tro, at den, der tog Pengene, fik alle de frigjorte Vorter, kunde der af og til være en god Høst for Folk, der ikke var overtroiske.

Mellem Vordingborg og Nyraad stod der ved Vejen tre gamle Ege, »de krumme Ege«, der alle var visne i Toppen. Dette skulde være en Følge af, at Kong Volmers vilde Jagt var

faret hen over dem.

Arbejdsgilder i de gamle Bondehjem.

Brageilde (*Bragilles*). Naar Hørren var tjenlig, blev den rusket op med Rod, bredt ud i tynde Skaar paa en Græsmark, og naar Frøhovederne var tørre nok, toges den op i Bundter og kom hjem paa en Lo, hvor Frøet blev taget af ved Hjælp af Hørrevlen, en Slags Trækam, der var indsat i en Stolpe paa Loen. Derefter sænkedes Hørren ned i en Mergelgrav eller en Tørvegrav. For at holde den under Vandet lagde man Vognfjæle eller Vognbunde ovenpaa, nedtyngede af Sten. Efter en Tids Forløb toges den op og blev atter bredt ud i tynde Skaar helst paa Rugstubben. Derefter blev den atter taget op i Bundter færdig til at brydes (brages). Det var en hel Højtidsdag, den Dag der skulde brages Hør. Der blev samlet nogle Mænd til at bryde den og en Del Koner og Piger til at skætte.

Et Stykke fra Gaarden blev der gravet en Grav, 2 Alen dyb, 1 ½ Al. bred og cirka 3 Al. lang, derover lagdes Stænger paa langs, og i Graven blev der optændt en god Ild af store Stykker Brænde og Tørv. Hørren blev nu udbredt til Tørring ovenpaa Stængerne, hvilket Arbejde udførtes af en Kone, der var særlig øvet i denne Gerning. Tørrekonen var derfor meget søgt, thi det gjaldt om at passe paa, at Hørren ikke blev brændt op. Naar Skallen knækkede let af Hørstraet, var den tjenlig til at brydes, den blev da taget af Graven og lagt hen til Mændene.

Efter at være braget blev den

bundet og kom hjem til Gaarden for at skættes, og blev saa heglet, det vil sige trukket gennem en Del lange Pigge af Jern indsat i et lille Brædt, hvorved Blaarene skiltes fra Hørren. Heglen blev enten fastbundet til en Stol eller indsat i et dertil indrettet Stativ. (Maribo Musæum ejer en med indskaaret Bomærke og Aarstallet 1671). Efter endt Bragning blev der et lille Gilde om Aftenen med Musik og Dans. Husmoderen skulde gerne have den første Dans.

Ærtogilde (*Ærtogilles*). Naar en Mand skulde have tærsket sine Ærter, blev der bestilt 8 à 10 Mand til at møde en bestemt Dag med Plejl og Halmtyn af Træ. Denne Tveje var vokset ud i eet Stykke Træ (*Søvlen*), den brugtes til at opryste Halmen med, naar Ærterne var aftærsket. Stakken med Ærter var sat ved Siden af den Plads, hvor der skulde tærskes. Ærterne blev udbredt i en lang Række, afpasset efter Antallet af de Mænd, der skulde tærske, og i en Bredde af cirka 1 ½ Alen, men efterhaanden som Tærskningen skred frem, blev Laget bredere. Tærskerne stod lige mange paa hver Side; først slog Mændene paa den ene Side med Plejlen i Ærterne, saa slog de paa den anden Side; først med den højre Haand foran holdende paa Plejlshandelen, ved Enden skiftede Hænderne, saa den venstre Haand holdtes foran. De to bagerste slog i Udsiden af Ærterne. Naar der saaledes var gaaet til højre og venstre, delte to og to Mand Ærterækken, stak deres Plejle ned under Ærterne og vendte dem med et bestemt Tag, derpaa tærskede de igen, som før fortalt, og endelig rystede de op med Halmtynen, saa Ærterne, der laa løse i Halmen, faldt fra. Ærtehalmen blev lagt i et Halmbaad, bundet og baaret

bort, og et nyt Lag blev lagt under (*e nyt unnerlav*). For hvert tredje eller fjerde blev Emterne, det smaa af Ærtehalmen, revet fra. Det sidste Underlag undergik en streng Behandling, thi da slog de alle i Ærterne paa een Gang, og der blev raabt Hurra. Fra Tærskelpladsen blev Ærterne baaret ind paa Tærskeloen, hvor de blev kastede og senere rensede.

Almindeligvis kom der gerne en Opkøber den Dag, der tærskedes Ærter. De skulde saa leveres til Købstaden eller til en Skipper, der laa opankret ved Kysten. Ærterne var paa den Tid en god Handelsvare.

Ved Ærtegildet blev Folkene godt beværtet hele Dagen. Af og til vankede der Æbleskiver, Snaps og gammelt Øl. Efter at det sidste Maaltid (*na'ren*) var indtaget, trakteredes der med Punch lavet af Ekstrakt, og naar Lystigheden var højt oppe, hvilket ofte var Tilfældet, blev der sunget Viser (*søinget Viser*); men aldrig mindes jeg Uvenskab eller Slagsmaal; selv om der var indtaget en Del Spiritus, gik alt fredeligt og muntert.

Møggilde . Naar en Gaardmand skulde have kørt sin Gødning ud paa Brakmarken, blev flere af Gaardmændene i Byen anmodet om at møde hos vedkommende en dertil bestemt Dag med en Vogn og Kusk og ofte med en Pige, der skulde strø Gødningen ude paa Marken. Der var mindst tilsagt 4 à 5 fremmede Vogne samt 2 à 3 Husmænd til at læsse. Manden i Gaarden, hvor Gødningen blev kørt ud, gik selv og hakkede Gødningen af Vognene med en Møghakke, der havde to Hager i et Træhoved med Skaft. Vognene til dette Brug havde Træaksler og Lundstikker. Sidefjælene havde Hak i

Overkanten i den bageste Del til at tage fat i, naar Fjælen skulde lettes op paa Vognkæppene, for at man lettere kunde faa Gødningen aflæsset. Der var aldrig For- eller Bagsmæk i Vognen til det Brug.

Naar det meste af Gødningen var kørt af Møddingen, blev Tjeneste- eller Vogterdrengen sendt med en Sæk hen til en af Naboerne for at bede om at laane deres Møddingskraber, et Redskab, der, som maaske bekendt, slet ikke eksisterer. Drengen fik nogle Sten i Sækken og Paalæg om ikke at aabne for den, før han kom hjem. Den, der een Gang havde gaaet denne Tur og var bleven udlet derfor, naar Sækken blev lukket op hjemme i Møddingen, fik man ikke oftere narret til at gaa efter Møddingskraberen.

Kosten ved saadanne Lejligheder var jo langt ud over det daglige, deraf Navnet Gilder.

Kartegilde (*Kaardegilles*). I de lange Vinteraftener samledes en Del af Byens Piger i den Gaard, hvor der skulde kartes Uld, og der kartedes til langt ud paa Aftenen, medens Pigerne kortede sig Tiden med at synge Viser. Den kartede Uld blev rullet sammen i de saakaldte »Tøjer« og lagt i en Uldhæk. Naar Klokken var hen ad 10, mødte Karlene fra de Gaarde, hvor Pigerne var fra, og saa blev der leget forskellige Lege eller danset til Tonerne af en Klarinet eller Violin (*Klanet* eller *Fivelin*). Senere hen, da Harmonikaen kom i Brug, benyttede man den.

Klinegilde . Leret til at kline Husvæggene med blev opgravet og kørt sammen i Bunke i Nærheden af de Huse, der skulde klines. Det blev spredt ud, og der hældtes Vand paa, saa der dannedes et Ælte, hvori der kom smaat Halm, og det blev »tilgjort« ved at køre omkring deri

med et Par Heste for en halv Vogn,
indtil Leret var tilstrækkelig tilgjort til
Brug. Nogle Karle og Piger fra
Nabogaardene blev samlet til at kline.
Det tillavede Ler sattes paa med
Hænderne og glattedes ud med en
Klineske eller med Hænderne alene.
Om Aftenen holdtes der Legestue
med Dans og Sang.

Forskellige Arbejder i Hus og Mark.

Smørtilvirkning. Den nymalkede
Mælk blev slaaet op i Træbøtter eller
Lerfade, der blev sat op paa Hylderne
under Loftet inde i Stuen, og der blev
skrevet med Kridt paa Bøtterne:
Morgen, Middag, Aften, altsaa de
Tider, da Mælken var malket. Efter en
vis Tid blev Mælken skummet, og
Fløden kom i en Træspand
(*Fløjespoing*), hvor den henstod, til
der var samlet tilstrækkeligt til en
Kærning. I den Egn var de ældste
Kærner Stampekærner, senere kom
Svingkærnerne. I nogle Egne har man
brugt Vuggekærner. Det var ofte sent
at faa Smør, men varede det for
længe, blev der hældt varmt Vand i
Kærnen. Ofte blev Smørret til smaa
Stumper, der maatte samles med
Flødeskeen og æltes i Smørtruget;
men det skete ogsaa, at de slet ikke fik
Smør, selv om de kærkede længe. I
saa Fald kogte nogle Smørret af
Fløden, men andre satte Kærnen hen
og sendte Bud til den kloge Kone i
Tjørnehoved ved Præstø, da man
mente, at en eller anden maatte have
»taget Smørret«, og den kloge Kone
skulde nok bestyrke dem i Troen.

Ølbrygning. Bønderne lavede
selv deres Malt paa en dertil indrettet

Malkølle, der var i et lille Hus noget fra Gaarden. Til Malt benyttedes helst 6 radet Byg. Humlen avlede de i Haven. Til Brygningen benyttedes et stort Kar, der blev sat op paa en saakaldet Karstol, et tveget Stykke Træ med tre Ben under. Maltet, der Dagen forud var malet paa Haandkværn og den foregaaende Aften sat i Vand (*»i Støv«*), blev kogt sammen med Humlen i den indmurede Bryggerkedel, der var sat op til Skorstensvæggen, og hvorunder der fyredes fra den aabne Skorsten. I den ene Side i Bunden af Karret var der et Hul, hvori der sattes en Stage, Tapstagen. Det kogte Malt og Humle blev hældt op i Karret tillige med et passende Kvantum kogende Vand, og en Visk Havrehalm blev snoet forneden om Tapstagen. Naar det hele havde staaet og trukket en Tid, blev Tapstagen løsnet saa meget, at Vædsken kunde løbe igennem og ned i en Balje eller et mindre Kar. Var alt løbet igennem, sattes Tapstagen fast igen, og der hældtes atter kogende Vand op i Karret. Det første blev det bedste og kraftigste Øl, det andet blev tyndere og anvendtes til dagligt Øl. Efter at der var sat Gær paa, stod det til næste Dag, saa blev Gæren skummet af, og Øllet hældtes gennem en Tragt op i Tønder og Fjerdinger. Oven i Tønderne var et firkantet Spunshul, heri blev sat et Stykke Træ, der passede til Hullet, og rundt om det blev der klinet med Ler. Om Efteraaret blev det bedste Øl gemt hen til næste Aar. Det kaldtes gammelt Øl eller Gemmeøl.

Bagning. Nogle Dage før der skulde bages, kørte man til Mølle for at faa malet Rugen, hvad enten det nu var til en Vindmølle eller Vandmølle (*Værmølle* eller *Vaaingmølle*). Til Højtiderne skulde man ogsaa have

sigtet Rug til Sigtebrød og Hvede til Kager.

Dagen før Bagningen maatte der laanes Surdejg, ja, var Brødet opspist, laante man ogsaa Brød. Det vejedes med en Træbism, og der sattes et Skaar i den for hvert Pund, man laante. Aftenen før Bagningen blev Dejgen tilberedt i et Dejgtrug. Surdejgen blev smuldret ud i Melet, og der hældtes Vand paa, hvorefter det blev æltet med Hænderne. Naar Dejgen var gennemæltet, lagde man Sække over den, og den stod saa Natten over. Det kaldtes at lave til Bægt. Næste Morgen blev der tidlig fyret op i Bagerovnen med store Stykker Brænde, den skulde jo være gloende varm indeni, før Brødene sattes ind. Hvis man havde Mangel paa Brød, blev der ofte under Fyringen bagt nogle smaa runde Brød, der kaldtes for Skaalekager. Dejgen blev endnu en Gang æltet igennem i Dejgtruget, taget op, formet til Brød og oversmurt med Øl. Det kaldte man at slaa Brødene op.

Naar Bagerovnen var tilstrækkelig varm, blev Ilden raget ud med en Rage af Træ og fejet med en Kost af Pileris, derpaa blev Brødene sat ind i Ovnens med en saakaldet Gresle, hvorefter Ovnens Aabning blev lukket med en Træfjæl, og der blev klinet Ler rundt om Kanten. Efter en vis Tid toges Brødene ud.

Var det om Efteraaret paa den Tid, man havde Frugt, blev den tørret i Bagerovnen, Æblerne skaarne i Stykker, Pærerne lagde man hele ind. De tørrede Frugter kom man i Mad. Pærerne for Eksempel i Blodpølser, naar Grisen blev slagtet, og Æbler i den saakaldte Sulevælling.

Lysestøbning . Tællen blev smeltet i en Kedel eller en Gryde og hældt op i de saakaldte Lyskasser,

ovale af Form, udhulede af eet Stykke Træ; man havde dem ogsaa af brændt Ler. Hertil hørte en Del alenlange Pinde til at hænge Garnet paa, det var Uldgarn; man brugte til Væger. Saa dyppede de Garnet ned i Tællen og hængte det derefter i et særligt indrettet Stativ for at stivne. Det dyppedes da atter i Tællen, stivnede, og saaledes vedblev man, til Lyset havde faaet den Tykkelse, man ønskede. Der blev ogsaa støbt Lys i Blikforme til 1 à 2 Lys, Formene var af den Størrelse, man vilde have Lysene i. Garnet blev hængt paa en Pind af et Par Tommers Længde ned i Formen, der fyldtes med den smeltede Tælle. Naar den var passende stiv, varmede man Formen lidt, hvorved det støbte Lys let kunde tages ud. Den sidste Tælle i Lyskassen blev ofte blandet med lidt Vand, og heri dyppede man Blaargarn. De herved fremkomne Lys kaldtes Praase, de spyttede og knasede, naar de tændtes, og man benyttede dem kun til at gaa med i Køkkenet, i Stegerset (*Steset*) og lignende Steder.

Den daglige Belysning ydede smaa Tranlamper af Jern eller Blik.

Most (*Must*) tilberedtes i et Trug, der var hulet ud af eet Stykke Træ. Dette stod altid op til et større Træ ude i Haven. Frugten blev stødt itu i Truget med en særlig Støder, derefter presset, og en Tap, der var anbragt i Bunden af Truget, blev løsnet, saa Saften langsomt kunde løbe ud i et Kar eller en Balje. Naar der ikke vilde løbe mere Saft af Truget, sattes Tappen i Hullet, der sloges lidt Vand paa Æble- eller Pæremosten i Truget, og det pressedes paa ny. Denne Saft samlede man i et andet Kar, den var naturligvis ringere end den første og benyttedes til en daglig Drik. Den udpressede Saft kom i et groft linned

Klæde, hvorigennem den løb ud i et Kar, der var godt udskyllet og rensed, derved siede man alle Urenligheder af Frugten fra. I dette Kar blev Saften staaende en Dag over, indtil der satte sig Skum paa den, saa toges Mosten af Karret og hældtes paa smaa godt skoldede Træer (Ankere). Disse blev sat ned i en Kælder, man lod Spunset staa aabent og eftersaa det engang daglig; havde der sat sig Skum i Spunshullet, blev det taget bort. Naar Mosten efter 4—5 Dages Forløb var bleven klar, blev den tappet om paa vel rensede Træer, og Spunset blev slaaet i og klinet til med Ler. Den daarligste Most brugtes til at drikke, den bedste til at dyppe Grød i, særlig Boghvedegrød, hvad der smagte fortrinligt. En Frugtret, som dengang brugtes meget, var Æblegrød med kogt Faarenmælk.

Tørveskæring . At lave Tørv til Brændsel har i ældre Tider været mere i Brug end i Nutiden. Maaden, hvorpaa den tilberedtes, rettede sig efter, hvilken Slags Tørv der var i Mosen, og Skikkene var ogsaa noget forskellige. I somme Egne gravedes den op, og der dannedes et Ælte deraf, hvorefter en Mængde Vand blev øst derpaa med en Skuffe, medens en Mand kørte rundt i Æltet med en Arbejdsundervogn med to Heste for. Med dette vedblev man til Tørven var tjenlig til at køres ud og lægges i Bede. Naar den var stivnet noget, blev Tørven formet (ridset) med en saakaldt Tørvestikker, senere, naar den var bleven halvtør, blev den vendt paa Kant, og naar den var helt tør, sat op i smaa Stakke (Røgler). I nogle Egne blev Tørven dannet i Forme, som var lavet til dette Brug, den kaldtes Formtørv, var smukkere, men ogsaa noget senere at lave. I de Moser, hvor Tørvejorden egnede sig

dertil, blev den skaaret eller stukket op i den Størrelse, den skulde have, uden anden Tilberedning. Dertil brugtes smalle Spader, den ene længere paa Skaftet end den anden.

Pløjningen var besværlig i ældre Tider, da Jorden endnu ikke var rensset for Sten og Rødder, særlig da Hjulploven benyttedes. De var store og klodsede, og der maatte 4—6 Heste (i flere Egne Stude) til at trække dem, medens en Plovdreng kørte de forreste Heste. Pløjemanden maatte af og til benytte Plovspaden til at rense Jorden af Muldfjælen, naar den klæbede for meget ved. Ploven var jo helt af Træ med Undtagelse af Langjernet (Skæret), der, som Navnet siger, var af Jern. Naar det traf, at Ploven stødte mod en Sten eller Trærod, gik der ofte noget itu enten ved Ploven eller ved Seletøjet.

Senere kom Svingplovene. De er for de flestes vedkommende, forfærdigede imellem 1840 og 1870, af den ældre Form, hvor de endnu var helt af Træ med Undtagelse af Langjernet. I enkelte Tilfælde var Muldfjælen beslaaet med mindre Jernstykker. Pløjemanden havde Tømmen (Linen) op om den højre Skulder og ned under den venstre Arm. Hænderne maatte jo være fri for bedre at kunne styre Ploven.

Saaningen foretoges med Haanden. Sæden kom i en dertil indrettet Sæk, som Saamanden havde over Skulderen. Der brugtes ogsaa de saakaldte Sædløb, en oval Kurv flettet af Halmsimer; Saamanden bar den i en Sele op om Skulderen.

Mejeredet, der brugtes til Afhugning af Sæden, var lavet af Asketræ. Krogene blev kogte, før de blev bøjede til den Form, de skulde have, og spændte med Snore eller Staaltraad, for at de kunde holde

Bøjningen. Leen var lavet af en Landsbysmed. Mejeredet var af forskellig Form paa Skaftet (Bommen). For neden sad en Krog til den højre Haand og en noget tyndere ved den øverste Ende, hvor der holdtes med den venstre. I den øverste Ende var der et Hul, hvor Strygespaanen blev stukket igennem. Den var et tyndt Stykke Træ med et lille Haandtag. Begge Sider af den blev overstrøget med et Lag af den gamle Tjære, der skrabedes af Vognaksen, naar den blev smurt, det kaldtes Akselskav. Det blev varmet over Ilden, overdrysset med et Lag fint Strandsand, og saa var Strygespaanen færdig til at hvæsse Leen med.

Loriven var sværere end Høstriven. Tænderne var længere, og der var videre imellem dem. Den brugtes kun, naar der tærskedes Sæd, til at rette Underlaget med og rive Avnerne af Kornet.

Høstriven var lettere, ofte udskaaren paa Tværbøjlerne og malet og med Navn paa. Dette var særlig Tilfældet med den, Manden lavede til sin Kone eller den, Karlen gaven Pige i Kærestegave. I Høsten rev Mænd og Kvinder Marken over med saadanne River, medens man ofte hørte Høstvisen, hvor det i et af Versene hedder:

Riv saa Marken let,
riv den ej for tæt,
Fuglen og den fattige
skal ogsaa være mæt.

I den Tid kunde hele Flokke af Arbejdernes Koner og Børn gaa paa Markerne og opsamle de tilbageblevne Aks. De fleste Husfolk havde jo en Gris, der skulde fedes,

dertil brugtes Bygget. Hvedeaksene gjaldt det at faa samlet til Hvedekage om Julen.

Foldeharven, den ældste Harve, var i Begyndelsen helt af Træ, senere brugtes Jerntænder i Stedet for Trætænder. Længere op i Tiden kom den saakaldte Svenskharve med de krummede Jerntænder.

Vognene havde Aksler af Træ, der gik et Stykke udenfor Hjulnavet. I Enden var der et Hul til Lundstikken, en Jernpig med en Jernplade foroven: Hjulene var beslaaede med Skinner omkring Fælgene med mange Søm i med store Hoveder. Undervognen blev brugt til al mulig Kørsel. Naar der skulde køres i Stads, blev der sat de saakaldte Færdeshaver paa, de bestod af smalle Lister (*Trimmer*). Bagsmækken var buet foroven, ofte udskaaret og med malet Navn. Forsmækken var kun lav. Det hele var malet med røde, grønne eller blaa Farver. Bag under Vognen hængte Tjærekanden, det var nødvendigt at have den med paa længere Ture, da Vognakslen løb tør, hvorfor der maatte smøres undervejs. Til Arbejdsbrug brugte man Vognfjæle. Enkelte havde Kurvefletninger i Steden for Tremmefadinger (*-fanier*). Agestolene var enten flade Tremmesæder eller af en buet Form, i disse blev lagt et saakaldet *Jynde* af Vadmel, udsyet med Figurer, Navn og Aarstal. Man havde baade Agejynde og Bænkejynde.

I Høstens Tid og naar man skulde i Skoven efter Brænde, forlængede man Arbejdsvognen. Til Forvognen, der bestaar af de to forreste Hjul og Aksel samt Kæpstok, indsættes i den saakaldte Vogntyve et længere tildannet Stykke Træ, der gaar hen til Bagvognen. Til Høstvognen hørte hertil et Par lange Høsthaver.

Piskene var hjemmelavede. Et Stykke Træ, der egnede sig til det, blev flækket i flere tynde Stykker ned til Haandtaget. I en Port eller Dør blev der boret saa mange Huller, som der var udskaarne Stykker, disse blev stukket ind i Hullerne og snoede sammen til et Piskeskæft. Snoren slyngedes af Sejlgarn eller af hjemmespundet Hampegarn. En saadan Pisk kaldtes en Svøbe.

Skovslæden var lavet af tykt Træ, lange og brede Meder og Tværslaaer. Disse gik noget udenfor Mederne, hvori der var Hul til de lange og tykke Kæppe. Kanerne var lavet af tyndere Træ, og paa Mederne var sat en Kasse af Bræder (*Fanien*). Bag paa Mederne var lagt et Brædt, til at Kusken kunde staa paa, senere kom der et Sæde, saa Kusken kunde sidde ned.

Foruden de her beskrevne Redskaber var der endnu adskillige mindre som **Stenslæder**, hvorpaa de opbrækkede Sten i Marken blev kørt væk. **Tangslæden** brugtes til at slæbe Tang op ad en lang Stige, naar der rygnedes Hus. Den brugtes dog kun, hvor der var nær til Stranden, saa Tang var at faa, ellers brugte man Halm. Det kaldtes ogsaa at *mønje* Huset. Ovenpaa Tangen eller Halmen blev lagt Ryggetræer (*Kravtræer*) for at holde paa den.

Fester og Gilder.

Jul. Henad 14 Dage før Jul kørte man til Mølle med Rug og Hvede, der skulde sigtes til at bage henholdsvis Sigtebrød og Kager af. Indtraf det med stille Vejr, saa det kunde være vanskeligt at faa sigtet paa Vejrmøllen, søgte man til en af

Vandmøllerne (*Vaaingmøllerne*), dem var der den Gang 5 af der paa Eggen. De, der var kendte af Møllersvenden for at give gode Drikkepenge, fik altid først malet. Der blev den Gang taget Told af det, der blev malet, nemlig 1 Toldkarfuldt, omtrent 1 Otting, af hver Skæppe Korn.

I November Maaned blev der slagtet Svin, og af Flæsket toges et godt Stykke til Sylte til Julen, en stor Del af det blev lagt i Saltolden, et langt Trug, udhulet af en Bøgestamme. Naar Flæsket havde ligget en vis Tid i Saltolden, blev det hængt op i Skorstenen til Rygning sammen med Lammekød og Gaasebryster. Noget af Flæsket blev solgt til en Fragtmand der i Byen. De fleste Husmænd, ja endog Indsiddere, havde en Gris at slagte til Julen. Kvinderne fik saa travlt med at lave Pølser baade hvide, fyldte med kogt Risengrød med Rosiner i, og sorte Pølser, hvori der kom Rosiner og tørrede Pærer skaarne i smaa Stykker.

Otte Dage før Jul blev der brygget Øl, og Juleøllet skulde jo være særlig godt.

Tre—fire Dage før Jul blev der bagt Sigtebrød og Kager. Der blev altid bagt saa meget, at det kunde vare Julen ud indtil Knudsdag. Børnene var altid glade, naar Julen nærmede sig, men ikke nær saa glade, naar Knud kom og »drev Julen ud«, som det hed.

Til Juleaften blev der bagt Pebernødder, Æblekager, Klejner og Vafler. Æblekagerne var enten almindelige Æbleskiver, eller de blev kogt i en Gryde i Fedt og gik da ogsaa under Navnet Fedtnonner. Der blev gjort rent i Gaarden og Staldene, og Husdyrene fik et særlig godt Foder. Julenadveren bestod i Risengrød og Flæskesteg (*Revenbens—Steg*). Efter

Maaltidet skulde der først ses til Kreaturerne, der blev bagefter læst eller sunget en Julesalme, og siden spillede der Kort om Nødder og Æbler. Ud paa Aftenen vankede der Kaffe og Kager. Husmanden, der tærskede hos Bonden, spiste Julenadveren der, og naar han gik hjem, fik han »Julerenten« med sig: 1 Sigtebrød, 1 Kage og forskellige Smaating. Ogsaa Tjenestefolkene fik Julerente, som de bragte hjem til deres Forældre.

Naar man Julemorgen kom ind efter at have været ude at se til Kreaturerne, hilste man hverandre: »Glædelig Jul ! Helsen og Sundhed! Til Lykke og Velsignelse !« Der blev opvartet med Kager, Snaps og Øl, inden der blev drukket Kaffe. Alle, som saas eller mødte hinanden i Tiden fra Juledag til Helligtrekonge Dag, hilste Jul.

Juledag gik de fleste af de ældre i Kirke for at ofre.

Nytaarsaften blev det gamle Aar skudt ud og det nye ind med Geværer og Pistoler.

Til Helligtrekonge Aften støbtes der et trearmet Tællelys. Endnu for faa Aar siden var denne Skik bevaret enkelte steder. Paa Laaland støbes der endnu Helligtrekongelys i et Par Byer.

Bryllup. Tillavningen til de store Bryllupsgilder, som dengang var i Brug, tog sin Begyndelse en 8 Dages Tid forinden, der skulde jo brygges, bages, slagtes og meget andet. 4 Dage i Forvejen skulde Bedemanden gaa ud til alle dem, der skulde med til Bryllupet, og der skulde bedes til 2 Dage. Hans Tale lød saaledes :

»God Dag i Stuen. Jeg skal hilse fra (Anders Jørgensen) og hans Kone og de unge Folk, om I vil vise dem

den Ære at møde hos dem paa Fredag og spise Frokost og følge med til Kirke, høre paa Brudevielsen og ofre til Præst og Degn, følge med hjem og spise til Middag og siden deltage i Dansen og more eder saa godt, som eders gode Hjærte tilsiger eder. Ligeledes skal jeg bede eder at møde igen paa Søndag og følge de unge Folk i Kirke og følge med hjem og spise til Middag og siden more eder paa bedste Maade. De lover og tilgér eder at tjene eder igen, naar Lejlighed gives, dog helst i et glædeligt Tilfælde. Jeg har samme Hilsen til eders Børn og Tjenestefolk saa mange, som I have.«

Derefter blev Bedemanden bænket og skænket, og idet han bød Farvel, mindede han dem om, at de endelig ikke maatte komme for sent til Frokosten.

Paa Bryllupsdagen mødte tidligt om Morgen en Piger fra alle de Gaarde, hvor Folkene var bedt med, i Gildesgaarden med »Føring« 𐀀: Mælk, Smør og Fløde. De blev alle beværtede med Frokost.

Klokken hen ad 9 begyndte Vognene at komme. Manden kørte for de unge, thi Konerne, naar det da ikke var den nærmeste Slægt, var ikke med i Kirke den første Dag. Brudepigerne var i deres bedste Stads med Brudehuen paa og deres Hovedvandsæg i Haanden samt Livbaand af Sølvtraad med Sølvspænde i og med Sølvspænder paa Skoene.

Brud og Brudgom stod ved et mindre Bord ved Indgangsdøren, og efterhaanden som Gæsterne kom, bød de dem velkommen med et Glas Vin og Kager. Samtidig afgav Gæsterne deres Brudegaver, som den Gang bestod i Penge, 2 à 5 Rigsdaler for hvert Par Folk.

Frokosten bestod i Sylte, Smør og Ost, Lamme–Rullepølser, kold Oksesteg, Snaps, Øl, Sigtebrød og Hvedekage. Derefter Kaffe med Kager. Bedemanden samt Manden og Konen i Huset foruden flere vartede op, og en Kogekone forestod Tillavningen af Maden.

Naar Frokosten var spist, og alle var kommet paa Vognene, kørte forrest i Rækken Vognen med Brudefolkene. Ved Bortkørselen saa vel som naar de kom tilbage fra Kirken, stod 5—6 Mand ude ved Forstuedøren og blæste et Stykke. Deres Instrumenter var Klarinetter, Klaphorn, Valdhorn og Basun.

Efter Vielsen var det ikke alle Vognene, der kom tilbage til Gildesgaarden, de fleste af dem kørte hjem for at faa Børnene med til Middagen.

Øverstestuen var almindeligvis paa 4 Fag, og alle Møblerne var flyttede ud; desuden blev en Tærskelo beklædt med Lagener og pyntet med Grønt. Saa vel i Øverstestuen, som i Dagligstuen og paa Loen var der dækket lange Borde. Bænkene bestod af Brædder paa nogle Bukke eller Ølfjerdinger. For hver en Gæst, der kom til Middag, blæste Musikanterne et Nummer. Naar alle de indbudne var samlede, maatte de ind at spille over Borde, medens Gæsterne spiste Risengrøden og Klipfisken. Bruden og Brudgommen sad for Enden af det lange Bord oppe ved Stolpeskabet, derefter kom de nærmeste Slægtninge. Først spilledes der ved Brudebordet, dernæst ved de andre Borde i Stuerne og saa ude paa Loen, hvorefter de begyndte forfra ved Brudebordet. I anden Omgang kom Bedemanden med en Tallerken, hvorpaa Gæsterne lagde Spillemandspenge ☞: Penge til Musikanterne. Brudeparret lagde

først, almindeligvis 1 Rigsdaler, andre lagde 3 Mark, 1 M. eller 8 Skilling.

Efter endt Spisning blev Øverstestuen ryddet for alle Bordene og Bænkene anbragt langs Væggen. Medens dette foregik, var Gæsterne ude omkring at se paa Kreaturerne og lignende.

Naar Musikanterne havde spist, maatte de op i Øverstestuen og stemme Violinerne. Bryllupsgæsterne trængte sig sammen der oppe, thi nu skulde »Brydevals« danses. Først dansede Brudens Fader med Bruden, derefter Brudgommens Fader og tilsidst dansede Brudgommen med hende 2 Gange. Det var kun nogle faa Omgange, og dertil blev spillet en sagte Vals paa et Par Repetiser. Efter at Brudevalsens var danset, anmodede Brudens Fader alle Gæsterne om at danse med.

Per er den første, der gaar hen og tager sin Kone op for at danse en langsom Vals. Optagningsmaaden er, at han tager den, han vil danse med, med den højre Haand ind under hendes venstre Arm og trækker hende op fra Bænken. I den Stilling gaar han Dansekredsen rundt, venstre Arm udstrakt til Siden, Piben i Munden, af og til et Tramp i Gulvet, derefter nogle Hop med Fødderne, og endelig falder han ind i en Slags Valsetakt enten med begge Hænder om Livet paa sin Dame eller oppe paa hendes Skuldre. Kvinden holder sine Hænder paa lignende Maade. Per bliver hurtig træt, og pludselig stopper han op med et vældigt Sæt i Gulvet og siger :
»Næ, no æ je sgu fuld, Moer, no ve jæ itte mer. No ka døv doingse mæ hvem, dæ ve, for no gaar jæ ing aa spiller Kort.«

Det var almindelig Skik, naar Dansen begyndte, at Karlene lagde Trøjen eller Frakken og dansede i

Skjorteærmer eller Nattrøje. Der blev ikke gjort Forskel, om det var en Gaardmands eller en Husmands Datter, de dansede med, de saa nok saa meget efter, hvem der dansede bedst. For at være en rigtig Karl maatte man have Uhr paa Lommen med Sølvkæde ved. Uhret havde de i en lille Lomme i Benklæderne, og Kæden hang ned over Benklædesmækken. Ligeledes maatte han have Merskums Pibe med Sølvbeslag, helst med en gammel Sølvskilling ovenpaa Laaget. Tobakken var Tretaarn, Petum eller Blaamand.

Kl. 10 blev Bordene dækket til Kvældsnadveren. De gamleder spillede Kort, maatte høre op saa længe, og Gæsterne blev anmodede om at sætte sig til Bords. Først spiste de gamle, siden de unge. Dette Maaltid bestod i Sylte, Plukfisk med meget Smør i, Sigtebrød og Kage. Naar de gamle havde spist, kom de unge til Bords, imens var de gamle oppe i Øverstestuen og fik sig en Dans, inden de satte sig til Kortene igen. Noget forinden dette Tidspunkt havde Brudgommen haft travlt med med at sætte Lin og Hue paa sin Brud, og Brudepynten blev gemt.

Ved denne Tid kom Bedemanden med en Tallerken, hvorpaa der stod et Par Sapseglas, en Karl holdt et Lys og et Ølkrus; nu skulde der samles Penge ind til Musikanterne. Et Par af disse maatte følge med rundt og spille et eller andet, mens Bedemanden rakte Tallerkenen frem til Gæsterne. Naar disse havde lagt Penge paa den, blev der til Gengæld budt dem en Snaps og en Drik Øl. Ogsaa ude paa Loen blev der danset, og et Par af Musikanterne spillede der ude, men der var som oftest ikke mange, der havde Lyst til at danse paa Lergulvet.

Kl. 12 blev et Bord sat frem midt paa Gulvet i Øverstestuen, og paa dette blev Punchebollen anbragt. Punchen østes op i Glas og Kopper og omdeltes til Gæsterne, der samlede sig om Bordet. Der blev sunget og talt og ønsket til Lykke, og Brudeparrets Skaal blev udbragt med det vel kendte; »Og dette skal være — — «.

Derefter drak man Værtens og Værtindens Skaal o. s. v.. Musikken begyndte atter at spille op til Dans, man dansede uden om Punchebordet, og derefter blev dette baaret ud.

Ved 2—3 Tiden blev der paa store Messing- eller Kobberfade ombaaret store runde flækkede Tvebakker (runde Kager) med Smør og Ost eller Lamme-Rullepølse paa. Disse Kager blev ikke spiste, de blev gemte og taget med hjem. Bagefter blev der budt Kaffe, og de ældre Gæster begyndte at tage hjem, men de unge fortsatte Dansen til den lyse Morgen.

Til et saadant Bryllup mødte efter Middagen alle de fattige fra Omegnen. De blev beværtet ude paa Loen med Risengrød og Fisk og fik hver et Stykke Sigtebrød, et Stykke Kage m. m. at tage med hjem. Den Dag var der ingen Knaphed tilstede. Ogsaa om Søndagen mødte de fattige og fik deres Maaltid Mad.

Paa denne Dag gentoges hele Festen, dog med den Forskel, at det kun var de ældre, der mødte til Frokosten og fulgte med de nygifte i Kirke. Ungdommen mødte først om Aftenen.

Til saadanne større Bryllupper blev ogsaa indbudt de Købmænd, hvor Varerne var købte, Præst og Skolelærer samt Haandværkerne i Byen og Tjenestekarlene og Pigerne fra de Steder, hvor Husbond og Madmoder var budne med.

Til **Barselgilde** (*Basselgilles*)

blev ogsaa indbudt ved en Bedemand eller Ombudsmand, som de kaldtes. Der blev kun indbudt Familien og dem, man var i Gildeslag med. En Kone eller Pige blev anmodet om at være Gudmoder og en om at »holde Huen« ved Daabshandlingen samt 2 Mænd til at være Faddere. Barnet bar den Dag en Sølvskilling paa sig, det skulde give Held. Faderen bar det ud paa Vognen og af Vognen igen, naar de kom fra Kirke. Moderen var ikke altid med i Kirke, naar det blev døbt, men havde som oftest været i Kirke forinden. Det var jo Skik, et en Barselkone ikke maatte komme ud i Byen, før hun havde været i Kirke, den skulde være det første Sted, hun kom efter Forløsningen. Barselkonen blev i Vaabehuset, indtil Præsten havde ledet hende ind, som det hed, med en lille Tale og en Bøn.

Til et saadant Barselgilde var der 2—3 Spillemænd, der ligesom ved Bryllup stod udenfor i Gaarden og spillede, naar Vognene kørte til og kom fra Kirke. Beværtningen var omtrent som ved Bryllup. Som oftest fik Børnene en saakaldt Faddergave lagt paa Vuggen. Under Daabshandlingen kom Børnene i et Kristentøj (Daabsdragt), der var udstyret med mange Baand af forskellige Farver.

Begravelse. Naar en Gaardmand eller hans Kone var afgaaet ved Døden, blev der sendt Bud til et Par Koner om at komme og klæde den afdøde i Ligtøjet. Liget blev lagt paa Straa oppe i Øverstestuen paa nogle Stole, hvorover der var bredt et Lag Langhalm. En Salmebog blev lagt under Hagen og et Kors af Straa paa Brystet, en Kobberskilling blev lagt paa Øjnene og tre tændte Lys sat bag Hovedet paa et eller andet Møbel.

Nogle Dage før Begravelsen

skulde foregaa, gik Bedemanden ud for at bede dem, der skulde med til Begravelsen. De blev anmodet om at møde og spise Frokost og følge den afdøde til Jorden, og derefter møde og spise til Middag, naar de kom fra Kirken. Efter Frokosten gik Gæsterne op for at se den afdøde, der blev sunget en Salme, og Skolelæreren holdt en Tale, hvorefter Laaget sattes paa Kisten, og denne blev baaret ud paa en Vogn, hvor Bagsmækken var taget af. Naar Kransene var lagt tilrette, kørte Følget til Kirken med den afdødes Familie nærmest Ligvognen. Efter Begravelsen samledes Gæsterne i Hjemmet til Middag, Risengrød, Fisk og Kaffe med Rom eller Brændevin i for Mændenes Vedkommende. Der blev spillet Kort, og Kvinderne satte sig i Grupper og lankede (strikkede) paa deres Hoser, medens de samtalede om Dit og Dat, om deres Kreaturer, særlig Hønsene eller Kalveopdrættet, eller ogsaa om deres Garn, som enten er til Væveren eller skal til Væveren til Vadmel, Hvergarn eller Lærred. Ud paa Aftenen vankede der atter Mad og Kaffe, og et Begravelsesgilde trak ofte ud til Kl. 1—2. Det var ikke behageligt for den afdødes efterladte at gaa og varte Gæsterne op til langt ud paa Natten.

Fastelavnsgilde. Ugen før Gildet skulde holdes, samledes Byens Karle i den Gaard, hvor Gildet skulde staa, for at træffe Bestemmelse om at ride Fastelavn og om, hvem der skulde være Forrider, Skaffer, Fanebærer, Bonde, Visekælling, Jøden, Narren og saa videre. Fastlavns Mandag samledes de i Gildesgaarden udpyntede efter den trufne Bestemmelse. Karlene havde vide Skjorter over deres Tøj, og paa disse var der syet brogede Baand,

Sølvspænder og Søvlænker. Paa Hovedet havde de en trekantet Hat af Pap, ud pyntet med brogede Baand og Fjer. Ogsaa Hestene var i Reglen pyntede ved Manke og Hoved, især Forriderens og Skafferens. Forrest red Forrideren, Fanebæreren og Skafferen, derefter de ligeledes udpyntede Musikantere og saa det øvrige Selskab parvis. Bagest, men ikke i nogen bestemt Orden, red de komiske Figurer. En var udklædt som en gammel Bonde. Han havde en Pisk i Haanden, i Enden af Snerten havde han bundet sine Vanter fast. I Lommerne havde han forskellige Kornsorter, som han solgte og lovede at levere visse Tønder af til en bestemt Tid og modtog Haandpenge paa det Korn, han skulde levere. Jøden solgte Baand i alle de Gaarde, Selskabet kom i. Visekællingen var en Karl, der var udklædt som en gammel Kone. De Viser, hun solgte, var ikke andet end udklippet Avispapir. Sidst i Rækken kom Narren, der gjorde mange Løjer.

De red ind i alle Gaardene i Byen, hvor de blev trakteret med Kager, Snaps og Øl, og undertiden fik en Svingom med Gaardens Kone og Piger. Naar hele Selskabet atter var kommet til Hest, red Skafferen hen foran Forstuedøren og holdt en lille Tale, den samme, der blev brugt, naar de red Sommer i By og vist nok er ens i de fleste Egne af Landet, den lød saaledes: »Mange Tak skal I have for Skænk og Gave, for al den Godhed I bevist have imod vort hele Lag. Jeg vil bede eder, at I vil have den Godhed at møde i Aften i vor Gildesgaard hos (Sognefoged Anders Jørgensen), saa skal I den samme Ære faa. Haver I nogle smaa, da lader I dem alle medgaa, saa skal de den samme Ære faa. Men dersom I vil

sidde blødt, da skal I tage Hynde (Bænke– eller Agehynde) med jer; ellers skal I sidde paa de bare haarde Bænke. Farvel og mange Tak !«

Naar Skafferen havde endt sin Tale, kom Narren og raabte: »Ha! ha! ha! Det er bar Løgn, han fortæller. I skal ikke tro, hvad han siger. I skal bare tro, hvad jeg siger, for det er mig, der staar for hele Lavet«. Saa remsede han en hel Del op om, at Maden var sluppen op, og Øllet var løbet af Tønden, Brændevin var der ikke noget af o. s. v.

Visekællingen kom altid en Del efter det øvrige Selskab. Hun red paa en gammel mager Krikke, der var vanskelig at faa af Sted.

Naar Ridningen var endt, holdt de Gilde til hen imod Morgenstunden.

Bønderne i Vestre Landsogn, Knudsby, har haft en Del Skikke for sig selv. De var meget gæstfri og holdt ofte mindre Gilder, særlig **Kastegilder**, hvor der kastedes med Terninger om et Lommeuhr eller en sølvbeslagen Pibe.

Om Fastelavnen **skød de Hjorten**. Den, der ved disse Løjer forestillede Hjorten, var en lille før Arbejdsmand. Han var iklædt en Faareskinds Kofte med Ulden udad, men Skindene var først klippede. Han havde en Hue af samme Slags som Koften, paa den var der anbragt et Par mindre Hjortehorn. Graa Vadmels Benklæder, et Par gamle hvide Uldstrømper udenpaa Skoene og hvide Bælgvanter. Han løb altid forud for Selskabet og ind i Kaalhaven i den Gaard, hvor Selskabet skulde samles. Karlene løb da ind i Haven efter Hjorten og skød efter ham med løst Krudt, hvorefter han løb videre til den næste Gaard. Musikanterne fulgte med og blæste et Nummer ved hver Gaard, de kom til. Det var i Forvejen

bestemt, hvilken Gaard der skulde være den sidste. Her blev Hjorten skudt. Alle Skytterne affyrede deres Geværer efter ham, og han lod sig falde om i Kaalen. Der blev spændt en Hest for en Stenslæde, hvorpaa der blev lagt noget Halm og et gammelt Dækken, og paa den blev Hjorten kørt hjem til Gildesgaarden.

Ligesom ved Fastelavnsridningen vankede der Mad og Drikke og af og til en lille Dans til Selskabet i Gaardene, de kom i.

Andre Fastelavnsløjer som at slaa Potten itu, slaa Katten af Tønden, bide til Bollen, skal jeg ikke omtale, da de er saa vel kendte. I Præstø kørte de med en Baad gennem Gaderne.

Foruden de nævnte Gilder kunde endnu nævnes enkelte andre som **Høstgildet**, hvis man ikke holdt det samme Dag, man bragede sin Hør.

Ornegildet holdtes, naar en ny Mand efter sin Tur skulde have Byornen, der var fælles for hele Byen. Man samledes da hos ham til et Gilde

Pølsegilder holdtes i Slagtetiden. Traktementet bestod væsentligst af sorte og hvide Pølser, Flæskesteg (*Revensben*) og Kaffe med behørig »Sorte«.

Gamle Redskaber.

Den Tanke at give en Fremstilling af Landbrugets Historie i Musæer fremkom 1888, idet der i den store nordiske Udstilling i København blev dannet en særskilt Afdeling for Landbruget i ældre Tid. Hensigten hermed var at danne et Grundlag for et Landbrugsmusæum i eller ved København. Dette blev oprettet nogle Aar efter som Led af »Dansk

Folkemusæum« og kom til at ligge i Lyngby. Senere er der flere Steder i Provinserne oprettet mindre Landbrugsmusæer, saaledes i Maribo, hvor Samlingen, der alene omfatter Laaland–Falsters Stift, blev paabegyndt 1891. Den er opstillet i en særlig Bygning nær ved Stiftsmusæet og indeholder flere hundrede Numre.

Det er ikke uden Betydning at bevare de gamle Landbrugsredskaber, thi de viser, paa hvilket Stade det danske Landbrug stod i vore nærmeste Fædres Tid; man ser, med hvilke simple Redskaber de har maattet hjælpe sig, og det minder os om den Husflid, der herskede hos Bondestanden, da det allermeste var hjemmelavet.

Det er allerede nu saaledes, at kun faa har Kendskab til den rette Brug af en stor Del af de Sager, der findes i Landbrugsmusæerne, men som for et halvt Aarhundrede siden var daglig Brug i Hjemmene, og for hver en af de gamle, der gaar bort, bliver Tallet mindre. Det vil da muligvis være af Interesse for adskillige, at jeg som Afslutning paa disse Optegnelser meddeler lidt om Brugen af de almindeligste Genstande.

Baandvævene (Vævespjæl) brugtes af Kvinderne til at væve Strømpe– og Forklædebaand paa af Uldgarn i forskellige Farver. Garnet blev gjort fast med Enderne i en eller anden faststaaende Genstand og blev derefter trædet ind i de i Baandvæven værende Huller og Render. Det kaldtes Rendegarnet. Det Garn, der kaldtes for Islætten, blev opslaaet paa en dertil lavet Naal af Træ. Saa kunde man begynde Vævningen.

Bismere var af Træ med en Jernkrog i den øverste Ende. Den nederste Ende bestod af en tyk, rund Klods, hvori der var indsat Bly af en

bestemt Vægt. Langs den ene Side af den runde Stang var der indskaaret Skurer eller indslaaet smaa Messingsøm med runde Hoveder, disse angav 1 Pd., ½ Pd. og ¼ Pd. Til at vise Vægten af det, der blev vejjet, var der anbragt et Baand, der var trukket gennem et cirka 5 Tommer langt, rundt Stykke Træ med Hul igennem. Det var ofte Skik at laane Brød, naar man var nærved at skulle bage, og Brødene var slupne op. Man indsnittede da Skaar i Bismere efter Antallet af de Pund Brød, man laante eller udlaante.

Valkebræder var lavet af et tykt Stykke Træ, Bøge- eller Egetræ, og udskaaret paa forskellig Maade og med Aarstal. De brugtes ikke til Vask, men til at valke Uldtøj paa som Strømper, Vanter, strikkede Ærmer til Kvindeliv, mindre Stykker Vadmæl. Større Stykker blev stampet paa en Stampemølle, der blev drevet ved Vandkraft.

Mangletræ er blev lavet af Bøge- og Egetræ. De brugtes til at rulle Tøj med; det hed, at Tøjet skulde mangles. De fleste er udskaarne i den saakaldte Almestil. De ældste i en blandet Stil, nogle i Renaissance, ja endogsaa med Billedudskæringer. Der hørte en rund Stok til, hvorpaa Tøjet blev rullet, den holdtes i venstre Haand, og Brædtet, hvis Haandtag var en udskaaren Hest, holdtes i den højre, derpaa blev der slaaet et Slag med Brædtet paa Stokken, og denne rullede fremad i det samme. Dette foregik almindeligt paa et Bord, og man vedblev dermed, til man mente, at Tøjet var rullet tilstrækkeligt. De fleste af dem er forsynede med Navn og Aarstal og ofte malede.

Banketærskler (Tvættetærskler) var ligeledes ofte udskaarne med Navn og Aarstal og malede. De blev

brugt til at banke Vandet af Tøjet, naar dette var vasket. Naar det var skyllet, lagdes det paa en kort Bænk eller Træstol, undertiden paa en stor Sten, hvis der laa en saadan nær ved det Sted, hvor de skyllede Tøjet.

Vindepinde var ofte smukt udskaarne. Paa somme var Midten af Træet udskaaret til Kugler, der dog ikke kunde falde ud. De hang paa Rokken. Paa disse Pinde vandt man Garnet af Garnvinden.

Støbeforme havde man af Ler, Skifer og Jern. De to første brugtes til Støbning af Tinknapper og lignende. Formen af Jern anvendtes til at støbe Hagl og Kugler i. Blyet blev smeltet i en Digel og hældt i Formen. Bag efter afpudsedes de støbte Genstande med en Kniv. Man havde ogsaa Forme til at støbe Tinskeer i.

Malkekransen (*Malgekraainsing*) var lavet af forskellige Stykker Tøj og udstoppet med Blaar. De var kredsrunder og som oftest pyntede helt rundt med en Del vedhæftede smaa Sløjfer af kulørte Baand. Kvinderne lagde den paa Hovedet og bar Malkespanden paa den, medens de gik og strikkede (lænkede) paa Ud- og Hjemvejen.

Føringsspande var i Almindelighed af Kobber. De brugtes til at bære Mælk i til Bryllupper og Barselgilder, og til at bære Mad i til Barselkoner, til syge og til fattige.

Strikkekrogen var af Sølv, Messing eller Kobber. Den første havde Form som en Ring til at tage paa Haandleddet; de var ofte meget smukt forarbejdet. Der var en Krog til at hefte Garnnøglet i og en noget større Krog til at hefte i Bæltestedet. Mange havde dog Garnnøglet i Skørtelommen.

Hovedvandsæg (Lugtedaaser) forekommer i mange forskellige

Former som Bæger-, Hjerte-, Vase- eller Fiskeform, de sidste med bevægelige Led. Inden i laa en lille Svamp, hvorpaa der blev hældt vellugtende Hovedvand. Kvinderne havde dem i Haanden ved Kirkegang og til Gilder. I den nyere Tid havde man dem i Uhrform.

Smykker. Man brugte Spænder til Bæltet (Livbaandet) saavel foran som bagpaa. De sidste var almindeligvis runde og ofte med en Krone foroven paa Spændet. Livstykket blev snøret foran med lange Lænker af Sølv ide paasyede Sølvmallen eller Ringe. I Enden af Lænken var to Naale af Sølv, der, naar Snøringen var færdig, blev satte over Kors forneden som et Værn mod det ondes Magt. Af samme Grund lod man bag paa Spændet og andre Smykker indridse I. H. S. (Jesus hominum salvator). Der brugtes smaa Spænder i mange forskellige Former til at sammenhefte Skjorter eller Chemiser foran paa Brystet, særlig anvendte Mændene dem, naar de i Høstens Tid lagde Trøje og Vest. Endvidere havde man Hægter af Sølv eller andet Metal til Kvindekaaber af Hvergarn med store Slag saa vel som til Mændenes Cheniller, der var en Slags Kapper af Vadmel.

Husflid.

Da de fleste Redskaber til Brug i Hus og Mark i ældre Tider blev lavet af Træ, blev de forfærdiget i Hjemmene af Mændene. Der var altid et Oplag af forskellige Træsorter, som gemtes i Aarevis, da Træet skulde være tørt, inden det brugtes, og meget af det skulde ogsaa have forskellige Former, eftersom Anvendelsen

krævede det. Paa Skovauktionerne blev derfor hvert Aar med det for Øje købt en Del Træ, navnlig Asketræ til Plejle, Hilder og Klover til Kreaturerne, Skovle og Grebe, Tøjrepæle samt mange mindre Ting. Ligeledes købtes Egetræ i Klosbunker: større og mindre Stykker, hvor Barken var taget af. Denne Træsart blev mest brugt til Slædemeder (til Skovslæder) og Kanemeder samt til Bygningstømmer og flere mindre Ting. De mindre Genstande som Skeer og Sleve forfærdigedes om Vinteraftenerne ved et Tællelys ved Kakkelovnen og udførtes saavel af Manden som af Karle og Dreng. Skeerne blev ofte udskaaet paa Skafterne, særlig Flødeskeer og Smørskeer, og disse skulde helst laves af Benved eller Navrtræ. Paa Spiseskeerne blev som oftest indskaaet eller prikket Navn og Aarstal, særlig naar de var bestemt til Kærestegaver. Der lavedes ogsaa Baandvæve, Mangletræer og Banketræer, smukt udskaaene i Almestil med Husmoderens eller Kærestens Navn og Aarstal og malede med forskellige Farver: rødt, grønt og gult. Vindepinde blev ogsaa udskaaet i forskellige Stilarter, men sjældent malede. Disse blev brugt til at vinde Garnet af Rokken paa, men dog kun til Begyndelsen af Nøglet.

Ovennævnte Skeer og Sleve fik først den grovere Tildannelse i Huggehuset med en Økse og en Tengsel. De blev saa tilskaaet paa en Skærebænk med en Baandkniv og fik derefter en finere Tildannelse med Snittekniven, som oftest en gammel Barberkniv. Sluttelig blev de udhulet med det til samme Brug lavede Skejern. Skejernet var et krumt Jern, og man havde 2 Skaft, et langt og et kortere. Til den første Huling brugtes

det lange Skaft, til den sidste Afpudsning i Hulningen det korte. Skeen eller Sleven holdtes med venstre Haand og Skejernet i højre, saaledes at det lange Skaft hvilede paa Skulderen, og der holdtes tit nede ved Jernet. Skeen hvilede paa det venstre Knæ, hvorpaa var lagt en tyk Lap, der skulde tage af for Skejernet, at det ikke skulde skære Hul i Benklæderne. Efter at Sleven var udhulet, blev Skeen yderligere tildannet med Snittekniven og derefter skrabet fin med et Stykke Glas. Til sidst blev den forreste Side af Skaftet smykket med Udskæring, og paa den bagerste blev der indskaaret eller prikket Navn.

Spiseskeerne skulde helst laves af en Træsart, som kaldtes Benved, da det ved Brug blev gult. Mejerederne blev lavet af Asketræ. Naar Mejekrogene var udskaarne i den Tykkelse, de skulde have, blev de bøjet, og for at Bøjningen kunde holde sig, blev der bundet et Baand tværs over Bøjningen, og den bøjede Del af Krogen blev kogt, for at den kunde holde sig.

Plejlene blev ogsaa lavet af Asketræ. Slaglerne skulde være lidt bøjede. Plejlshandelen eller den Del af Plejlen, der holdtes paa, naar der skulde tærskes, kaldtes »Handling«, var rund og glat og i den øverste Ende forsynet med et Hoved, der var af Jern. Hilden, hvortil Slaglen var fastbundet, gik rundt om dette Hoved. Hilden var sammensyet af flere Lag Læder, og Slaglen blev fastbundet til den med et Aaleskind.

En Mængde andre Genstande blev lavet i Hjemmene til Brug i Hus og Mark f. Eks. Hørrevlen: et Stykke Træ, hvori var sat en Række lange Tænder, der sad temmelig tæt sammen, for at man derimellem kunde trække Knevlene eller

Frøhovederne af Hørren. Den ene Ende af Hørrevlen var sat ind i et Hul i en Stolpe paa Tærskeloen; Halmrevlen var et lignende Redskab, som brugtes til at lave Langhalm paa til Brug ved Hustækning, men der var længere imellem Tænderne paa den. Langhalmen bestod af Rughalm.

Foruden at Kvinderne, som andet Steds omtalt, kartede og spandt Uld til Vadmæl og Hvergarn samt Hør og Blaar til Lærred, var de ogsaa travlt beskæftigede med at lænke Strømper, Ærmer, Trøjer osv.. Paa de lange hvide Strømper til Mændene blev paa den udvendige Side lænket de saakaldte Taarne med Ret- og Vrangmasker. Ærmerne blev lænket i Mønstre i firkantede eller trekantede Ophøjninger af grønt eller rødt Uldgarn. Der lænkedes ligeledes Vanter og Tophuer af forskelligfarvet Garn. Forinden ovennævnte Genstande kom i Brug, blev de valket paa de dertil lavede, ofte smukt udskaarne Valkebrædder, saa blev de tykkere og varmere og varede længere. Lænkningen foretoges til enhver Tid, naar der ikke var andre mere nødvendige eller paatrængende Arbejder, f. Eks. naar Pigerne eller Konerne gik ud at malke eller et og andet Ærinde i Byen samt til Gæstebud. Ja, ved selve Gilderne toges fat paa Lænkningen, naar der var spist, og Lænkepindene gik rask imellem Fingrene under Samtalerne. Disse Samtaler drejede sig gerne om Kreaturerne, om Hønsenes Æglægning, Udrugning af Kyllinger og om, hvor meget Lærred eller Dynevaar den eller den havde faaet vævet. Det var heller ikke saa sjældent at se en gammel Mand lænke paa en Strømpe. Den gængse Udtale om Lænkningen var at »binde Hosere« (Strømper). Tiden udenfor de daglige

nødvendige Arbejder var ogsaa meget optaget af at væve Strømpebaand og Forklædebaand eller at slynge Liner til at kante Skørter med forneden. De førstnævnte blev vævede i Mønstre af kulørt Uldgarn paa de dertil lavede Baandvæve (Vævespjæl); de sidstnævnte slyngedes af 4 Parter (hver Part paa flere Traade) kulørt Uldgarn: grønt, rødt og hvidt, der var fastbundne med de øverste Ender i en Krog, og i hver af de 4 Parter blev bundet en Slyngestok (Knyttestok), for at Garnet ikke skulde uredes. Slyngestokkene bestod af drejede Kugler med et 5 til 6 Tommer langt tyndt, drejet Skaft, hvortil Garnet var fæstnet.

Kvinderne havde en stor Øvelse i at stoppe fra de saakaldte Stoppeklude (Mønsterklude), der havde mange forskellige Mønstre og Farver, altid lavede i Firkanter. Stopning af Strømper skulde være korrekt, Lænkestopning eller Vævestopning, og der var ogsaa meget at gøre med at stoppe Sække til Sæden. Nutildags er der maaske mange, som ikke stopper deres Strømper, men køber nye, fordi de er saa lette at faa færdige.

Syning. Der blev i ældre Tider syet mange forskellige Ting. Foruden Skjorter, Særke, Forklæder og saa videre syedes der Pyntehaandklæder til at hænge foran paa Sengeomhænget. Disse var cirka 2 Alen lange og 14 Tommer brede, syede med Fladstingsyning, udsyede i forskellige Mønstre med Navn og Aarstal. Ved den nederste Ende var der vedhæftet en saakaldt »Trenne« af samme Bredde som selve Haandklædet og en 6 Tommer lang, med et Par Tommer Frynser. Disse Trenner var knyttet af Væveenderne fra Lærredet; de var ogsaa knyttet i Mønstre, ofte meget smukke.

Ligeledes syedes i aabne Mønstre Mellemværk til Pudevaar til mindre Puder, som brugtes til at lægge oven paa Dynerne og det nedhængende Tæppe, og under det udsyede Mellemværk blev der sat et rødt Stykke Tøj. Lagner og Puder til Vuggen blev ogsaa udsyet.

En meget yndet Skik var at sy de saakaldte Navneklude, et firkantet Stykke, som blev udsyet med Rækker af Bogstaver og Tal samt Navn og Aarstal og ofte med Fugle og Træer, Bygninger og meget andet. Disse Navneklude blev ofte sat i Glas og Ramme. I de allerældste træffes Syning med smaa Perler. Denne Husflid blev drevet med stor Iver og Flid i Fritiden, ogsaa paa Helligdage, og den skyldtes den kvindelige Trang til at skabe Skønhed og Hygge i Hjemmet. Der var en sjælden Fuldkommenhed i Udførelsen, som er saa meget mere beundringsværdig, naar man husker paa, at de Hænder, der skabte alt dette, ogsaa maatte tage haardt fat. Man har med Nutidens Begreb ondt ved at fatte en saadan Flid, og endnu mærkeligere forekommer det, at denne Husflid tilsyneladende har udviklet sig af sig selv inden for Hjemmets Vægge.

Foruden de foran nævnte Syninger forekom ogsaa, omend mindre hyppigt, et broget Broderi med farvet Uldgarn paa blaat Vadmél, nemlig til de saakaldte Bænkehynder samt Rejsehynder, der spillede en saa stor Rolle ved Kørsler til Gilder og kirkelige Højtider, hvor de blev lagt i Agestolen. De var udsyet med Grene og Blade samt Mandens og Konens Navn og Aarstal. De blev ogsaa lagt paa Bænken for Bordenden, hvor Mandens Plads var. Ofte kaldtes de Agehynder, fordi de blev lagt i Agestolen eller paa Sædebrættet

(Agebrættet).

Da det ofte sker, at Beskuerne af de gamle syede Sager forveksler dem med HedeboSyning, skal her derfor tilføjes, at HedeboSyning er en hel anden Syning end den foran omtalte. HedeboSyning er efter al Sandsynlighed en Efterligning af Kniplingerne i deres ældste og oprindeligste Form, i hvilken de fremstilledes med Naal og Traad. De mindre, finere Dele i Mønstrene blev syede med Knaphulssting. Skikken ude paa Hedeboegnen var en Del anderledes end i Sydsjælland. Foruden Pyntehaandklæderne til Sengen og Pudevaarene syedes der ogsaa de saakaldte Knæduge, der hang paa en Stang over Bilæggerovnen, vinkelret ud fra Væggen, og som var de fornemste Stykker. Ligeledes broderedes et Stolpeklæde, en smal, lang Dug, som hængtes om eller paa Dørstolperne, og ogsaa Stolpeskabet og Tabletterne («Permierne») blev pyntet med udsyede Stykker, Det er en Levning fra den Oldtidsskik at drage Huset. Det er ikke her Hensigten at medtage Husfliden paa Hedeboegnen, og at jeg i denne Forbindelse er kommen lidt udenfor den egentlige Ramme, er kun sket for at retlede Kendskabet til de her omtalte Husflidsarter i Syning.

Jeg skal nu nævne et Husflidsarbejde, som blev syet ens og brugt ens over hele Danmark, nemlig Malkekransene, der brugtes til at lægge paa Hovedet og bære Malkespendene paa. Naar en Kone skulde til Købstaden med Æg, som skulde sælges til Købmanden eller Spækhøkeren, lagde hun ligeledes Kransen oven paa Hovedet og satte Kurven med Æggene derovenpaa og bar den uden at holde paa den, i Haanden havde hun saa sin

Lænkehose (Strikkestrømpe).

Malkekransen blev lavet af en Pilevidje, der bøjedes sammen til en Ring afdel Størrelse, Kransen skulde have; udenom bandtes Uld eller Blaar tæt omsnoet med Sejlgarn, og derudover blev paasyet ca. 2 Tommer brede Tøjstykker af mange forskellige Kulører, ternede eller sribede Rester af Kjolestoffer.

Der blev ogsaa syet Faldehatte til Børnene, der blev udstoppede paa samme Maade som Malkekransene. To udstoppede Stykker blev bundne sammen ved Enderne med et lille Silkebaand, og to Silkebaand blev sat paa Kryds tværs over Hovedet. Disse Faldehatte tog godt af for Stød, naar Børnene faldt.

De fleste Daabsdragter (Kristentøj) blev ogsaa lavet i Hjemmene af Kvinderne. De var i brogede Mønstre, smykkede med paasyede Sløjfer af Silkebaand og ofte med Navn og Aarstal.

Ofte syedes smukke Naalepuder, der saa gerne hæftedes fast paa Sengeomhænget, uden paa Kappen, som sad rundt om Omhænget.

Samtaler.

Som foran anført, var min Fader Byens og Omegnens Bedemand og den, der skulde paase, at alt ved Gilderne gik, som det skulde, og min Moder var saakaldet Kokkekone, den, der var med at bestemme Indkøbet og forestod Madlavningen. Som Følge deraf kom jeg fra min tidlige Barndom med til alle Gilder i Egnen, saa og hørte meget og opskrev allerede dengang adskillige Samtaler,

uden at have nogen bestemt Tanke dermed. Naar man ikke bruger Lydskrift, tror jeg, det er vanskeligt at komme Ordlyden stort nærmere, end det er sket i de her hidsatte Prøver paa Tankegang og Sprog fra hin Tid. (En Prik efter et Bogstav, f. Eks, O., betegner, at den paagældende Lyd udtales lang.)

En Aften i Hjemmet.

Manden: I Måren kåmmer nåk Be·måning å ska be·vås te Brylles te Håns Pæes Dueders Brylles.

Konen: Ja, ha gør nåk, de blier nåk e stort Brylles. Jæ snaggede mæ Bryemåning i Daw, ha kåm hænne frå Skræiring (Skræderen), såm ska sy Bryetøjed, å ha så·e, a dæ sku en træive Par mæ fåy·en di ånge.

Manden (til Tjenestepigen): Døw, Åne, ka jo åsse vænde å kåmme mæ. Hår do nøw Ståsing i Ården ?

Ane: Ja, jæ hår. Jæ mangler bare noen Buing te men Flætnagge (Brudehue).

Konen: Ja, jæ mangler åsse noen Buing te men Høwe mæ Sølnaggen, ælles hår jæ åsse, va jæ ska brøwe.

Manden: Ja, jæ ku åsse ha nø·i å fue mæ en ny Væst, jæ hår jotte å·n dæing gueseplædded mæ di stoure Sølnapper i, å jæ synnes a do køwde e Støkke te en Væst sist, a døw vå i Køwstæing, Moer.

Konen: Ja, de goe jæ åsse, mæn jæ hår jo ette koned fue fat i Skræirepejen, såm ska sy dæing, vi plæjer jo å hå Owdre Ane te å sy, hon æ hilli, bon tår ette mier æn en Mark åm Dawn, når hun fuer Kåsting.

Manden: Ja, kå jæ ette fue syed dæing, så kå jæ jo åsse nåk jælbe mæ me dæing gueseplædded.

Pigen: Ja, jæ sku åsse hå mæ e Par Sgou, få di, jæ hår, æ så klåsseje te å

dåingse mæi, jæ fek dâm jo po siste
Jywlemârked, jæ kôwde dâm å ing
fynsk Sgomaer.

Manden: Ja, nõw æ Klåkken tij.
Nõw mue vi yd å fo-re å·e, å dõw Åne
mue no yd å gæmme Illen po
Skåstienen.

Pigen: Ja, jæ ska bare hå desse Par
Tøjer a Kårdærne.

Samtale mellem to Gaardmænd.

*Ude i Haven efter Middagsmaaltidet ved et
Gilde.*

Hans: Godaw Pe·r! hodden guer
ed? Hår do fot sued Røw (Rug) å
begønd pue å pløje Stobjo·r?

Peer: Jo, jæ hår, Håns Lawsen. Vi
ble færed let ætter Meggelsdaw; mæn
vi hår jo en Diel å venterpløje inøw, å
po Tisdaw hå jæ tæingt pue å bra·e vå
Hør. Vi ka væl låne dænne Bra·er å
ing Måing æller ton, å den Åne kæ
væl jælbe vås å skædde, vi hå jo
mæjen Hør ijuer.

Hans: Ja, de ka do gærne fue.
Laws å vår Høwsmåing å så vår Søn
Kresten kå kämme å bra·e å vår Åne å
skædde. Hon æ rab te de Arbæje så
væl sãm te al å·nt.

Peer: Ja, hon æ en ræidi knøw
Peje. Dæing, dæ fuer hinne te
Kvenne, tår ette fæjl. Jæ kå si·e dæ i
al Fåtrolihied, a jæ å vå Moer hå tålt
åm, a vi ku lie, åm vuer Laws å den
Åne ku fue væråndre, få hon hår jo da
let te bæste, de æ jo ing gou Guer, do
hår, å I hår jo ette mier æn en Tyes å
ing Dræing, å vuer Laws ska jo hå·
vuer Guer ætter vås æller når vi fuer i
Seinge å gue po Autægt, å vuer å·n
Søn ska hå de Stæi, sãm jæ måtte tå·e,
do vie nåk, a jæ vå gued i Kausjon får
telije mæ tou åndre, mæn di ko ette
betåle noed, så jæ måtte betåle hiele
Molle vittin, å da Måning sætte ko

hæinge ve læinger, så måtte jæ tå·ed
få Pæingne.

Hans: Ja, de ku jæ gåt lie, mæn de
kåmmer jo an ue, åm di tou ka li
væråndre, få jæ ve datte værken låkke
æller tveinge hinne tied, mæn jæ ska
nåk tåle mæ hinne åmed.

Peer: Ja, de kå· do jo, så kå vi sien
tåles ve åmed. No mue vi nåk ælles
ing, få nøw hår di rømmed yd a
Øwstestøwen, få jæ høre, a
Mussekånterne hår begønd å stæmme
dæres Fiuliner, så begønner
Dåingsing, å vi sku dåw sie
Bryevalsen, å så moe alle være mæi.
Så ve jæ å vår Moer nåk åsse hå vås
ing Svingåm, eingen vi ska eing å hå
vås en Firkårt, få jæ æ ves ue, a
Kresten Sta· å Skolernæstring å
Såunefouing allerie vænder po mæ.

Hans: Ja, la vås så gu eing da å sie
let pued, eingen jæ ska eing, få vi æ
fire å ska ha vås en Pålspas, få
dåingse de kå jæ ette nøw, jæ kå ette
gåt fo Biennene mæ mæi især i
dæinge Tij a mit iene Bien æ så ømt,
jæ fek jo skrawed ded en Diel dæing
Daw a vi kørde Møj, da jæ sæ·l kørde
dæing iene Våwn, få jæ hår, såm do
vie, nyli køwt ing Hæst på Vårnbår
Mårged, å dæing tore jæ ette la åndre
kyere mæ inøw, få dæing hå vijst sæ å
være noed sky, å liesåm jæ dræje eing
gænnem Lied eins te Mårgen, blew
dæing bånge å dræje te Sije, så a jæ
fek mit iene Bien i Klæmme ve
Liedstålben å fek skraued ded, så jæ
kå ette tuele å strebsiere mæ, mæn mo
gue fosæidi.

Peer: Ja, sådden æ ed å køwe
Hæde pu e Mårged. Næ, ma ska
hælst køwe a Bekændere.

Samtale mellem to
Gaardmandskoner ved et

Gilde.

Ane Hans Pees: De kå nåk være a ding Håens kå dåingse. Ha æ ing ræidi Yhåler, å Pejerne di sier ætter ham vær Gång a dær spelles åp te ing ny Dåings, åm ette ha ve kåmme å tåe dåm åp te Dåings.

Kirsten Pe Laws: Ja, jæ moure mæ åsse ræidi åwer å sie po ham. Men de æ jo deen Dueder a ha dåingser mæi; hun æ hæller ette taut ba· a ins Våwn, hon tår sgu Biennene gåt mæ sæ.

Ane: Ja, å jæ troure sgu, a dæ ing Gång blier e Par a dåm, få jæ synnes, a di sier så mild te væåndre. Sie, vo ha smisker å vesker te hinne.

Kirsten: Ja, de hår do Ræt i, å jæ sku hæller ette hå noed imou, a ding Håens fek vuer Ane, få dæ ku bliwe e Pa døjtie Fålk å dåm, å jæ å vår Fåer hå åsse tålt åm, a nåer vuer Ane ku fue jæres Håens, å a I så ville la dåm fue dæing Jour, såm I hår åuenfår Gå·en (Gaden), de æ væl in 15 Tøinge Låing, å dæing legger jo åp te vår Ylåd, å dæ æ væl 20 Tøinge Låing, å de så ble laut sammel, så ku de jo bliwe e gådt Stæi y åed.

Ane: Ja, de ve jo kåmme an ue, va vår Fåer sier te de Fårslaw, få vi hå jo flier Børn, å di sku da ås se ha nowed ætter vås.

Kirsten: Jo·, de sku di jo, men æ I hår jo Pæingene po Rænde, å de æ jo ing gou Guer, I hår, å nå vi så jalb te mæ å fo bøgged e Stæi po Jouren, så ville de nåk ku jæwnes. Å va ullent å lenned anguer, da ska de ette bliwe knapt mæ dei fråe vuer Sije, å ing Hæst å e Pa Kyer ku dæ nåk åsse bliwe Rued te.

Ane: Ja, vi kå jo tåle mæ våre Mæing åmed, å så ka døw å jær Fåer tåe å gue hæn hos vås ing Audenstun, så ka vi jo drøwde Saen nærmere.

Kirsten: Ja de kå vi jo. Men de ve jo åsse kåmme an ue, va di tou ånge syns om dæing Bestæmlse, få vi vie jo ette, åm di ve hå væåndre æller æj. Få a di sådden sie milt te væåndre, de ka vi jotte gøre Ræining ue, å jæ vie åsse, a Håens ha lår (lader) te å hå synnes gåt åm vuer nye Peie, vi fek nøw te Skiwtedaw, mæn jæ sgulle da alri trou, a ha miener noued mæed, få de ve værken jæ æller vå Fåer synnes åm. Hun æ nåk en døiti Peie te sit Arbæje, å hon æ åsse pæn i de hiele tåed, mæn hon hår jo ette noued, få de mæste a de, hon tjæner, ger hon sen Mouer, få hon æ jo faddi å då·li.

Ane: Ja, ded æ jo ælles mæied pænt a hinne, mæn jæ synnes ette, a jæ ka trou, a ding Søn ve tåe en faddi Peie. Ha mue jo da hówse ue, a ha æ ing vælhauenes Guermåings Søn. Næ, jæ kå ette trou, a ha ve gøre jær dæing Skam, mæn de æ jo eingen Skåe te å hå let Øje mæ dām, å så mue vi sie å gøre Alvår a våres Plå·n, få vi hå jo ette noued å vænde ætter. Nå bære di hår Løst te væåndre, så ville de jo gue a sæ sæ·l.

Kirsten: Ja, de hår do Ræt i, mæn no kåmmer vi nåk tied å åpsætte Drøwtelsen a dæing Sa· te ing å·n Gång, få nøw ska vi nåk eing å hå Kvælsna·re, få jæ høre, a di bier te Bo·es. La vås så hålle vås te, mæn dæ æ Plas, å nå vi fo fåt Ma, så mu vi let åp i Støwen, få åm vi ku fue vås ing Svengåm åsse. Vi hå da fører ku tråt bue ing Skåtsk å ing Hambåre.

Samtale ved Bordet.

Ane: Hør do, Kesden Pæ Laws, ve dodde rægge mæi dæing Plokfesk, dæ stuer lie få dæ, få jæ håller så mæ·ed a Plokfesk.

Kirsten: Næ, se go Awden, Håns Pæsen.

Hans P.: Go Awden, Kesden, ve do ette hå ing Dram mæ å ing Slork a de gamle Øl, få do ka trou, a de vå noed, a do hå gât åe.

Kirsten: Næ Tak, Snabs ve jæ datte hå, mæn do ka jo rægge mæ Krøwsed mæ de gamle Øl.

Hans P.: Næ, jæ vie nåk, a do ette dregger sådn te Værdaw, mæn de kå jo da skie Untåelser, å I Frøwntømmer hade sgu gât å-ed å fue ing Tuer ing Gång imællem, Ded gier altij let Korasje.

Kirsten: Fuer de-n Kvenne ing Tuer såmme Tissens?

Ane: Næ, do kå trou, a vår Fåer æ ette så spændabels a sæ, a ha sku bye mæ en Snabs, å jæ ve da hæller ette hå-en, jæ håller mier a ing Kaftuer.

Kirsten: De vå da noen dæjli Gressesylde. Hår døw smaed dæing, Åne?

Ane: Ja, jæ hår smaed dæing, mæn jæ håller mæ miest te Plokfesken.

Per Larsen: Så, nu trouer jæ, a jæ hår fot mæi ing gou Kvælsna-re, å no ve jæ sie Senggât allesammen, å ska vi så ette brye åp. Vi ska jo åp å hå vås ing Svengåm mæ våre Kvenner, eingen vi ska hå fat po Kårtene ijæn, Kåm så, vår Mo-r, få no speller di en sawde Vals.

En Julesamtale.

Første Kone: Goawden å en glæeli Jywl, Hælsensunhied, te Løggevælsinelse.

Anden Kone: Tak, dæj i lie Mueje. Sæt dæ nør.

Første: Næ Tak, jæ ska tie å gue ijæn, få jæ sa-e, a jæ kåm stras ijæn, å jæ vænder, a Maren Glæråps kåmmer å sie te vår sye Kou. Hon vå der hænne i Måes å ga hinne noued eing.

Anden: Jammen do vie da nåk, a do edde mo bære Jywlen a Dø-rn, å jæ

hår så lie varme Vafler å Æwlekaer å stuer, få jæ vænder Kesden Pæ Laws i Awden.

Første: Ja Tak, de sku jo være, såm do sier, få edde å bære Jywlen a Dø·rn, få jæ træingr ælles edde te noed, få vi hår jo lie fot Na·re.

Anden: Næ, jæ kå jo nåk vie, a do edde træingr, mæn jæ miener da, a do sku smæ vår Jywl. Væsgou, sma· åsse po vår Jywleøl, de æ gåt, da jæ sæl ska sie, å vi hade endda en stour Brøgning, få vi brøgde Gæmmeøl mæ de samme.

Første: Ja de smaer gåt. Ja, no si·er jæ go Nat å Tak.

En Hestehandel mellem to Gaardmænd.

Første: Va ve døw hå fo den Følhåbbe, Pæer?

Anden: Å, jæ hår jo ette sådden vijre Løst te å sælle dæing, få hun æ jo mæ·i eingbregene. Hun hår jo nøw hat Føl i tou Uer.

Første: Ja, mæn jæ ve gie dæ hunered Resda·ler å så dæing dra·eje Kou fo dæing. Dæing Kou hår do jo snagged åm, a do ville kø·u.

Anden: Ja, de æ jo et gåt Bud, Håens, mæn jæ synnes alievæl, a de æ låulig let. Jæ sku da gærne hå noed miere få hinne.

Første: Ja, de æ lie mæ·ed, jæ ve åsse ge dæ tij Resda·ler te, å kåm så mæ Næwing, å så kå døw å den Kvenne kåmme hæn hos vås ijawden, så gier jæ Læjkøw po Hanlen, å så kå do fue Pæingene mæ de samme.

Anden: Ja, la så gue da, mæn ien Teng ve jæ sije dæ, a do ska være gou ve hinne; jæ hår jo altij hålt mæ·ed a hinne, jæ fek hinne jo telije mæ Guering.

Samtale mellem Mand og Kone om Barnedaab.

Manden: Hyer, Moer, jæ synnes, at vi snært sku hå vår lille Dræing i Kæрге.

Konen: Ja, de sku vi jo, å så sku vi jo åsse tæinge ue, væm vi sku fålange te å bære ham, å så åsse e·n te å sto hos (☹: holde Huen).

Manden: Ja, vi kå jo fålange Pæ Håens Åne te å bære ham, å så kå jo Skræirens Kesden stå hos, mæn vi sku jo åsse hå e Par Fa·dere.

Konen: Ja, når nøw Pæ Håens Åne ska bære ham, så ka vi jo bie, åm a dæres Laws mo være ien a Fa·derne, å så fuer vi nåk Skræirens Håens te å være Fa·der åsse, så æ de jo nå·k.

Manden: Ja, la vās så ded, men Be·imåning mo sije dām, a der ska åfres te Præsting å te Dæining, få jæ ve ette sām sist, da awgore jæ jo de hiele mæ dām bægge tou, mæn jæ fik Ubehawliheder ba· ætter, de ve jæ ette hå tijere. Jæ hade nåk ette betålt så mæ·ed sām di ku tekåmme ætter Låwen.

Konen: Næ, de æ ette vært. Å så spåre do jo åsse Pæingene.

Manden: Ja, mæn så våed jo Dawing, vi sku hå bestæmmed å tåelt mæ Be·imåning.

Konen: Jæ hår tæingt ue, a vi ku sie å fue våre Sa·er i Ården, så a vi ku hålle Basselgilles po Søndaw, dæssom a Præsting ha ve døwe ham.

Manden: Ja mæn dæ æ jo ette mier æn syw Dawe å løwe pue. Kå do fo bue bawed å slawted te dæing Tij?

Konen: Jo, de kå jæ sawdens, få vi hår jo bæe Veddemiæl å Røwmiæl, så vi ska ette te Mølle føst.

Manden: Ja mæn så mue jæ te Præsting i Måren å sie å fue ham te å døwe Dræingen po Søndaw.

Konen: Ja, å så ska døm mæ de samme eing hos Køwmåning å køwe de, vi ska håe te Kaen, bæe Rosiner å Kattemåmme å Safran å Muskatenblåmme.

Manden: Så køwer jæ al de å-nt, såm vi ska hå te Gillesed mæ de samme. Vi ska jo hå e Anger Brævin å noen Flasger Ægstra't å noed Tobak, Tretårn å Bluemåing, å jæ kåmmer åsse te å hå e nyt Spel Kårt.

Konen: Ja, de æ noed, a døm mo hømse pue. Jæ mo nåk yd i Ste-sed. Jæ glæmmer nåk, a jæ hår Dæjing å stuer å lættes te Rommelskaen, å dæing sku jæ hå ba-d te Medaw. (Raamælkskager bagtes som temmelig tykke Pandekager af den Mælk, der malkedes af en Ko de første Dage efter, at den havde kælvvet.)

Samtale mellem to Gaardmænd.

Første: Godaw, Håns Pæsen, å Tak få sist.

Anden: Ja eingen Tak, Las Lawsen.

Første: Va jæ ville sije å ette lywe, ska den Sou snårt hå Gresser?

Anden: Ja, hun sku jo fåre nøw om en uede Dawe.

Første: Å, hømws så pue, a jæ fuer e Par å dåm, få jæ synnes, a de æ e gåt Slaws Svin.

Anden: Jo, de kå do gåt fue, dæsåm ælles a hun fuer så mænne, få dæ æ bestelt fæm Gresser.

Første: Hellemæing, æ dæ allerie bestelt så mænne; mæn hømws ue, a jæ fuer ing Sougris, få jæ ve lægge dæing te, a jæ kå fue e Hæi (☞: et Hold) å dåm.

Anden: Do tå-lte åm, a do ku hå Løst te å fue e Hæi å men dæ dra-eje

Kou; hun ska nøw kælle i ien a de
føste Dawe. Po Tuesdaw æ
Ræinskawed yde.

Første: Ja, de ve jæ ræide gærne
hå, dæsåm hun fuer ing Kvikael.
Kolyeren gøed edde så nøje mæ.

Anden: Ja, så ska jæ nåk høwse ue
å la dæi 'e vie. Så kå vi jo bydde
Gresser å Kael.

Samtale mellem to Kvinder.

Første: Godaw Sesse! Nå, døw æ
hænne å løwe Øwder.

Anden: Ja jæ æ, Kesdne, di æ
blewed så begrouet mæ Skit. Jæ hår
jo'tte hat Tij te å passe dām i dænne
Tij, få jæ hår væt hænne hos Jæns
Pæes vær Daw, nøw a hans Kvenne
legger.

Første: Så—å, æ hun syj?

Anden: Ja, hun hår nøw leged i en
hiel Øwe Dæ hår væt Dåwder te hinne
fliere Gånge.

Første: De hår jæ slæt edde hyert
noed åm, å je hår dåw tå·lt mæ
Kesdne Skræiers, å hun plæjer ælles å
vije, va dær pasiere i Bying.

Anden: Ja hon fuer åsse tit en
Løin å rænne mæi; få Fålk vie jo, a
hon breingr de y åmkring.

Første: De vå da ælles kieli, a Åne
Jæns Pæes æ syj. Jæ hade enda
bestæmmed å ville væt hæn å hyere
åm noed Spen æller noed å lænke (☞:
strikke).

Anden: Ja de ku jo da gåt være, at
do ku hå fued, hon hår jo nå·k a alle
Diele.

Første: Do ku gøre mæi dæing
Tjænste å spørre hinne ætter'ed.

Anden: Ja, de ska jæ nåk, jæ ska
dærhæn i E'ttermidaw.

Første: Tak ska do hå. Favæl!

Samtale mellem to andre.

Første Kone: Hår døm fued
væwed dit skåsktærnedede Værgårn,
såm do vi·ste mæ Gårned te, då jæ vå
hænne hos dæ mæ dæing Søwrðæj,
såm jæ hade luent?

Anden: Jo·, jæ fek'ed frå Væwre
få uede Dawe sijen, å jæ hår åsse hat
Skræirepejen å sy en Trøje å et Skørt
te mæ sæ·l, mæn no ska Pejjerne åsse
hå vær en Klenning å·ed.

Tredje: Ja jæ æ åsse snært færred
mæ å spenne å venne å tvenne nøm,
jæ ska hå væwed noed Vallem te e
Sæt Klæer te vå Fæer, å jæ ska åsse hå
væwed e lille Støgge Værgårn, mæn
de ska være gueseplædded, få vå Fæer
ska hå en Væst å·ed.

Første: Ja vi ska åsse i Law mæ å
sbeinge Ul, få jæ ska ha gort e Støgge
Vallem, å de ska være touskawt, å så
ska de åwerskæres, få de ska jo være
te Bryetøj te vå Håens. I hår væl nåk
hyert åm'ed.

Anden: Ja, jæ hyerde de føst fålien
Daw, ja væm vå'ed no, a dær så·ed?
Jo, de æ sant de vå vuer Høwsmåing,
dæ snaggede åm'ed, da vi sad å fek
Dawre.

Samtale mellem en Gaardmand og hans Kone.

Manden: Hyer Mower, døm
høwser væl någ a i Må·ren kå vi
vænde Be·imåning å bie vås te Brølles
te Friedaw, så ska jo Håns Pæes Åne
giwdes mæ Aings Jæ·ns Laws.

Konen: Jo, jæ æ bela·wed pued, jæ
hår ryerd sammen te Klæjner å
Æwlekaer å ska hæn å bae, når
Dæjing æ læddes.

Manden: Ja, mæn hodden guered
mæ de nye Tøj, vi sku hå te Brøleped?

Konen: Vi fek jo Valmed jæm fra

Fa-ring (Farveren) få e Par Dawe sijen, å i Guer vå Væwring hær mæ de gueseplætted Værgårn, sãm døw ska hå en Væsd å. Skræjering hær låwed, a de ska nåk bliwe færj te Friedaw.

Manden: Ja, mæn ve do så høwse, a jæ fuer di Sølknabber i dæing nye Væsd, sãm sijen i dæing gamle røtærnedede Væsd, mæn ska døw edde hå syt noe?

Konen: Jo, Syjpejen kåmmer i Ættermedaw å ska sy mæj e Liw te di grønne Ærmer, sãm jæ hær lænked, å jæ hær køwt mæj e nyjt Lijn te dæ grønne Høwe mæ Sølnaggen, å så ska jæ hå syjt mæ e Værgårns Fårklæe.

Manden: Vi sku åsse hå de ny· Jønne færed te Aesdolen.

Konen: De ska nåk blie færed, jæ mangler bare å syj Nawn å Uestal å sætte Dusgerne i Jørnerne. De ku væt færed, mæn jæ manglede noed kolyert Gårn.

Manden: Ja så æd gåt, jæ mue nåk yd å nyer i Måergen ædder de bruwne Øj, jæ sku te Smede mæ hinne å hå lawt ing Sgou unner hinnes fjærmer Fårbien, hon tawde dæing i Guer, da vi vå i Sgåw.

Konen: Jo, jæ ska åsse yd å hå Meddesgryden ue, å vi ska hå Våinggrøj te Meddaw i Daw å sdæjt Flæsg.

Samtale i Høstens Tid.

Gaardmanden: Godaw Ole, kå døw jælpe mæi i Måren å mæje Røw?

Husmanden: Næe, de kå jædde, få jæ hær låwed mæj nyer te Håns Pæes å mæje Røw.

Gaardmanden: De vå da kieli, få jæ mangler e Par Måing, vi sku åsse beinge dæing Røw sãm vi mæjede færie Daw, mæn kå do datte kåmme på Tuesdaw? få do høwser væl nåk, a do sgyller mæj ing Tyredaw (☹: hans

Ko har været hos Gmd.s Tyr) å få e
Læs Bræinge, jæ kyerde jæm få dæ.

Husmanden: Jo, no ska jæ sie ad,
åm jæ ka komme po Tuesdaw, mæn
ded æ sant, mæns jæ høgser ed, kå jæ
edde fue men Kou i Æure hos dæj i
Ætteruered, få jæ hær inøw edde
snagged åmed te noen åndre.

Gaardmanden: Jo, de kå væl nåk
sgie, når så a jæ kå fue ding Håens å
sie let ættered i dæing Tij a Kyerne
guer lyese.

Husmanden: Ja, de kå døg jo nåk,
mæn vor mæjen Løn gier do ham får
dæing Tij?

Gaardmanden: Vi plæjer å ge
Våuteren ed Sæt Værgårns Tøy å ed
Par Træsger.

Husmanden: Ja, så ska do åsse
fue Dræingen, de ve sie, når så vuer
Kou fo Låw å gue i Æwre mæ i dæing
Ti a Dræingen våkter.

Gaardmanden: Ja la så gue da.
Favæl.

Smaasamtaler.

Go Awden, Laws. Vor ska døg
hæn?

Jæ ska te Dåingseøwelse.

Så—å. Va for Støgger dåingsr I?

Vi dåingsr Fransæssen å Tretøwr
å Firtøwr å Pejernes Fårnøjelse å åsse
Vasofijane å manne åndre, å vi ger
tou Resdaler få sæjsten Awdener.

Go Daw, Åne Hå-ense! Ska I bae i
Daw?

Ja, vi ska jo bae Meggemussekae
nøg mæ de samme. No lagger de jo a
Meggelsdaw.

Ja, de gø'ed jo. Vi ska åsse bae, vi
lagger te Bækt i Måren Awden.

Kå do kåmme i Måren, Pæer, å

jælpe vās å tæsge Ærder å ta en Søwle
(en Tveje) å ing Plæjl mæ dæj. Vi ska
være uete Måing å tæsge å ing å
kå·sde Ærderne einge po Loing.

De vā nåk e rask Ærdegilles, do vā
te i Guer, Fåer. Vi ku hyere, a I slåw
så hårt i Ærderne hen imou Awden, å
I sang åsse.

Ja, de kå do trou, at de vā, å vi
liewde ås se gåt. Vi fek Bouviegrøj å
Pærmust å Æggekæ te Medaw, å
åwenpue Meawdenen fek vi
Æwlegrøj å Fueremælk.

Å, hade jæ vest ded, så hade jæ
liegåt gued dæhæn mæ de Hørgårn, jæ
hår sbonged, så hade jæ nåk fued
noed å'ed å smæ. De æ læinge si·en a
jæ hår smaet Fueremælk.

Håens, kå do go y å sije te Pejen, a
hon ska go hæn te Hålbærmåings
(Holbergmandens) å luene ing
Søwerdæj, få vuer æ blewe søwer å
moggen, å luen åsse et lille Støkke
Brøi te Meawden, så baer vi
Skuelekaer te Dawre i Måren tijli.

Kå do jælbe vās i Måren, Pæer, å
brae, å kaske den Kone åsse ku
kåmme å sgædde. Vi hår jo noen dæjli
Hør ijuer, å nøw æ'ed jo gåt Vær. Jæ
sku hæn å sie å fo fat i Tørekonen å
noen flier Sgædekoner.

Go Daw, Væwre! Jæ hår hær noed
Gårn, sām jæ ville hå væwed e Støgge
Værgårn åe, mæn do hår væl Tij å
ræinge de nøw? Do mo høwse, a de
ska være gueseplædded (☞: Pletterne i
Tøjet skulde ligne Gaaseøjne). De rø·e
ska være Ræingegårned, å de
sawsrønne ska være Islædden.

No ska do skønne dæ Tyes å
kåmme astæd yd å malge, å tåe den
Lænkehouse mæ, å fløt så Kyerne mæ
de samme, mæn ge dåm no edde få
mæ-ed får i Tyrslawed, å se ætter, åm
edde dæing kullede hår begønd å æde
a de nye Tyr (Tøjrr). De æ nåk e
Huerriew, mæn dæfor ku hun gåt fo i
Seinge å æde å-ed.

Hyer døw, Jøren! Kå do-tte luene
mæ ing Stryespån. Jæ sku jo hå lawed
mæi noen, mæn jæ ska hå tåed noed
Agselskaw å Våwnene, få de jæ hår,
de æ smælded å'ed å legge i Solen.

Ja, jæ ska åsse hå noed nyt
Agselskaw på menne, mæn jæ hår ette
noen fing Grøws, å de sku jo hælst
være Stråinggrøws.

Jæ kåmmer hæn te dæ, Håns
Pæsen, for å spørre dæ, åm jæ itte kå
fo Låw te å håe ded Græs, der æ paa
den (din) Stråingklend, å så ded på
denne Brakgrøwder i den Må-rk. Du
kå fue Møj får'ed.

No ska døw hå Tak, Kesden, få i
Daw. Hade do hat e Huene (☞: Kop
eller Fad el. lign.) så sku do fåt ing
Tuer Mælk. Jæ hår ette noed tåmt yen
ing Kåws (Fad med Øre i), åm do kå
hå dæing.

Jo Tak, de kå jæ jo sawdens håe.

Hør døw Jæens å døw Kresten, ska
vi trie ette hå wås in Trekårt, va? I hår
da væl gåt mæ Pæinge mæ i Daw, a
de æ Gillesdaw?

Ja, jæ hår let flier, æn jæ ska brøwe
te Spellemåingspæinge.

Ja, å I dåingser væl ette?

Jo, jæ ve da hå mæ en sawde Vals

å en Toutøwr mæ vå Mower, jæ vie ette, va døw ve, Kresten?

Jo, de ve jæ da ræidi åsse hæ.

Konen (Juleaften): Fåer, hå do hōwst å sædde Sdå·l øwer Dø·erne?

Manden: Jo, jæ hår, de hår vi jo altij gort, skønt de æ væl nåk en Slaus Åwertro mæ Jywlenesserne.

Hodden æ'ed mæ ding Dræing, Kesden?

Å, de æ da noed bæire i Daw. Åne Pæ Hændriks vå hænne ijawdes å gøre ve ham få Sgæwer (Blegsot?). Hon så·e a de vå'tte åent, a dæ fæile ham, en å han va svært betåed mæ Sgæwer.

Godaw, Søren! Jæ ville gærne sæddes øwr te Få·rye (Fare), jæ sku øwr å sie po noen Gresser.

Ja, de kå jæ jo nåk. Ve do mæ tebawes ijæn?

Ja, jæ ska jæm te Medaw, få vi ska i Tørremusing i Æddermedaw.

En Bondekone kommer hjem fra

Marked: Æ do dær, ming æien Håens, ja, jæ låwde dæ en Fløjde; mæn jæ hår eingen, få Fløjdemåning æ dø·i; mæn je hå Basser (Hvedebrød).

Hør vie do va, Fåer, do sku tå·e å gue åp å snagge mæ Skolemæstring åm vår Håens, a han mo snårt la ham kāmme te å skriwe po Tawle å edde la ham bliwe ve å skriwe på Såingbored.

Ja, de ku jæ jo nåk, mæn jæ kå edde så gåt mæ· å tetå·le Skolemæstring. Do kå mæ·i bædre, Moer, få do kå sådden belægge den

Tå·le.

Ja, nå edde do vil, så ska nåk jæj, å
ska åsse nåk sije ham ming Miening,
jæ plæjer edde å pudde Mungen
(Munden) i Låmen.

Do hår nåk væt niere å pelle
Sehansøwder i Daw, kå jæ sie.

Ja, de æ jo Sehans Awden ijawden,
å vi plæjer vær Uer å sædde en
Sehansøwd åp unner Bjælgen få vær a
vås, såm æ i Høwsed.

Ja de æ jo en gammel Skik. Min
Moer såe, a de vå seggert, a nå ien a
Sehansøwderne gig yj å ette groued,
så ville dær dye ien a Familjen,
eingen a Uered vå åmme.

Ja di gamle vesde så mæ·ed å
fåtælle årn iet å åent, å de vå da'dde
Løjn alsammen.

Sue døw noed te, om der vå fliere
Sehansøwder niere på
Stråingklenden?

Ja, dæ æ nåk a dām.

Naar jeg har nedskrevet forskellige
Samtaler i den gamle sydsjællandske
Bondedialekt, er det fordi det har sin
store Betydning for Efterslægten at
vide, hvorledes deres Bedsteforældre
og Oldeforældre har udtalt sig og
tilkendegivet deres Meninger, særlig
da det er noget, der ellers vilde gaa
helt tabt; meget er jo allerede
forandret. Jeg har selv talt det samme
Sprog, men det er jo kun dem, der kan
huske det fra 60—70 Aar tilbage, der
nu er i Stand til at tale det og
nedskrive det.